

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

מרן **יואל טייטלבוים** זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

שנאמרה במסיבה להחזקת המוסדות

א' וישלח תשב"ח

בשכונת "קרוינהייטס" בברוקלין יצ"ו

הוראה לדורות איך להתנהג בגלות

- כל דבר נתפעל מהפכו • מדוע לא התאבק המלאך באברהם וביצחק
- טעם שהפנים מכשיר לקבל טומאה • בעולם הזה לא שייך "שלימות"
- כשנוגע לרצון הבורא ב"ה אין להתפעל מכלום • חובת ההכנעה בגלות
- מלכי תרשיש ואיים מנחה ישיבו • שלא ימדרו באומות • אברהם העברי
- הבעל דבר מתנגד להפצת "אידישקייט" בעולם • על ידי מלחמת היצר
- נתגבר כח הקדושה • הנותן צדקה משלמין לו פלל פללים בעולם הבא

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשע"ט לפ"ק

יצא לאור ע"י
מערכת לשון קדשו
מאנטריאל קאנאדא
1-514-585-3040
קונטרס 80

לשמיעת הדברות קודש:

072-3333419 (בארץ ישראל) 1-718-298-4641

(פון אייראפע 3333419-72-972+)

צו הערן די תורה מסיבה א' וישלח תשכ"ח

דרוקט: # → 828 → 1 → 16 (דרוקט אלע נומערן אינאיינעם)

(22 מינוט) זייער קלאר

ברכת מזל טוב

לכבוד הרה"ח ר' זלמן לייב פעלדמאן שליט"א

לרגל שמחת נישואי בנו החתן יואל נ"י

עב"ג בת הרבני הנגיד הרה"ח ר' יצחק זאב ראבינאוויטש שליט"א

•

הרה"ח ר' שלמה אפרים סאנדעל שליט"א

לרגל שמחת נישואי בתו הכלה תח' עב"ג החתן יהודה לייבוש עקשטיין נ"י

החתונה יתקיים בעוה"ש ביום ד' אור ליום כ"א כסלו הבעל"ט בבית רחל פאראדיס קרית יואל

ובהאי עידן חדותא הזמן גרמא להביע הכרת הטוב בשם כל תושבי העיר קרית יואל והגלילות
על כל פעולותיו הכבירות מידי שבוע בשבוע לזכות את הרבים ולהשקות את הצמאים לדבר ה' מבאר מים חיים

•

ישלם ה' פעלם הטוב ויהי חלקם בין מזכיר את הרבים ויזכו לשפע רב ולברכה והצלחה בכל מעשי ידיהם

וזכות לימוד התורה דברים וזכות רביה"ק זי"ע יגן עליהם, שהזיווגים יעלו יפה,

ויזכו להעמיד דורות ישרים ומבורכים, על דרך ישראל סבא, לעטרת תפארת אבותם.

•

לע"ג הרב החסיד ירא שמים מרבים, מלמד תשכ"ד כיוכל שנים, ומדי יום ביומו קיבץ צדקה לעניים ולצרכי שמים

מוה"ר חיים ארי' בן הרה"ח יחזקאל צני ע"ה בראווער

היה אדוק ומקושר ברביה"ק זי"ע ותורתו היה שגור בפיו, ופקד וצוה שיעסקו בספריו הקדושים

נפטר ט"ז כסלו תשס"ה לפ"ק

קושיות ודיוקים בפרשת השבוע

א

קושיא א

להבין יתור תיבת "לפניו"

[וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים*]. ער האָט געשיקט 'שלוחים', און רש"י זאָגט אַז 'מלאכים ממש'. לִפְנֵי אֵל עָשׂוּ אָחִיו, צום ברודער עשו. אַרְצָה שְׁעִיר שָׂדֶה אָדוֹם. (א) פרעגט מען די קשיא, וואָס איז דער "לִפְנֵי", [דהיה סגי לומר וישלח יעקב מלאכים אל עשו] ער האָט געשיקט צו עשו'ן שלוחים, וואָס זאָגט ער עפעס "לִפְנֵי".

ב

קושיא ב

על לִבְנֵי "גִּרְתִּי" מביא רש"י ב' פשטים:

א' כְּפִשְׁמוֹ שֶׁלֹא נַעֲשֶׂה שֶׁר וְחֹשֶׁב, וְא' כְּמִדְרָשׁוֹ דִּגְרָתִי אוֹתִיּוֹת תִּרְ"ג, עַם לִבְנֵי גִרְתִּי וְתִרְ"ג מִצּוֹת שְׁמֹרֶתִי. וַיֵּצֵאוּ אֹתָם לְאֵמֶר, כֹּה תֹאמְרוּן לְאֹדְנִי לַעֲשׂוֹ, אֲזֻי זָאֵלְט אִיר זָאָגֵן לְאֹדְנִי לַעֲשׂוֹ, כֹּה אָמַר עֲבָדְךָ יַעֲקֹב, אֲזֻי הָאָט גַּעזָאָגט יַעֲקֹב אַבִּינוּ. צוויי מָאָל כֹּה, [און] צוויי מָאָל מ'זָאָל 'זָאָגֵן'. עַם לִבְנֵי גִרְתִּי, אִיךְ הָאָב גַּעוואוינט מיט לִבְנֵי, וְאַחֲרַי עַד עָתָה. זָאָגט רש"י, עַם לִבְנֵי גִרְתִּי, לֹא נַעֲשִׂיתִי שֶׁר וְחֹשֶׁב [אלא גר], כִּי הָאָב גַּעוואוינט מיט לִבְנֵי [און] אִיךְ בֵּין נִישַׁט גַּעוואָרן קיין "שר וחשוב", אִיךְ הָאָב נָאָר גַּעוואוינט אֲזֻי ווי אַ "גר", בַּחֲנִית גִּירוֹת, זָאָגט ער [דלכן] אִינך כְּדֹאִי לִשְׁנוֹא אוֹתִי, זָאָלְסט מִיךְ [נישט] פִּינֵיגט הָאָבֵן וועגן די ברכות [שברכני אביך הוה גביר לאַחֲיךָ], שְׁהִירִי לֹא נַתְקִימָה בִּי. רש"י זָאָגט טאַקע [על דרך זה] ווייטער, [בפסוק] וַיְהִי לִי שׁוֹר וַחֲמֹר, ס'איז נִישַׁט מִן הַשָּׁמַיִם, וְלֹא מִן הָאָרֶץ, [ואבא אמר לי מִשַּׁל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנִּי הָאָרֶץ]. כִּי וועל דָּךְ נִישַׁט מאַרִיךְ זֵיין אִין די אַלע פִּשְׁטִים. (ויעיין להלן אות טז, בביאור מה ששלח לומר ויהי לי שור וחמור וגו')

ג

[על כל פנים ברש"י על פסוק עם לִבְנֵי "גִּרְתִּי"], 'קודם' [בפשט הראשון] זעט אויס, רש"י אויפן אָרֶט שְׁטעלֶט רש"י אַרְאָפּ [לפי פשוט], דעס וואָס שטייט דאָךְ [בהברכות, איז] לֹא נַתְקִימָה בִּי, [כן כתב ברש"י] אויפן "גִּרְתִּי". אִין די ברכות איז דאָךְ הוה גביר לאַחֲיךָ

* חסר משהו בתחלת הרעקארדינג.

ב כאן מובלע עוד קושיא, על מה שכפול הלשון הן בתיבת "כה", והן בלשון "אמירה", שאמר ויצא אותם ל"אמר", ושוב אמר "כה תאמרון" לעשו.

והנה בדרוש דלהלן לא מבאר רבינו כוונת כפל הלשון הזה, אבל כפי הנראה היתה כוונתו לבאר דיוק זה על פי הדרוש דלהלן דהיתה בשליחות זו הנראה לדורות, ואם כן כפל הלשון בא להורות שהיתה כאן אמירה כפולה, אחת לשעתה ואחת לדורות. [וכענין זה הוא בחידושי תורה למסיבות כאן (עמוד קב, ד"ה ועד"ז), אבל הדברים שם הוא בצירוף דרוש שאמר רבינו במסיבה בשנת תשכ"ה, עיי"ש].

והנה כן מצאנו בשבת שלאחריו בס"ג וישלח תשכ"ח, שהזכיר רבינו קושיא זו בין הקושיות, ואף שבהמשך הדרוש לא חזר להדיא לבאר זה אבל גם שם האריך לבאר איך ששליחות יעקב היתה הכנה ופועל דמיוני על לדורות. ואכן בדברי יואל כתוב שם להדיא לבאר גם קושיא זו באופן הנ"ל, וז"ל (בעמוד קמג, ד"ה ובוה יבון): ובוה יבון כפל האמירה שבראש הפרשה, ויצא אותם "לאמר" "כה תאמרון" לאדוני לעשו כה אמר עבדך יעקב וגו', כי היה אמירה זאת לשעתה, ופועל דמיוני על לדורות, ועל כן בא הכתוב בכפל הלשונות לרמז לשעה ולדורות. [וכפי הנראה מקורו מפי רבינו ממה שאמר במשך השבוע אל תלמידיו הכותבים].

ג יתקיים רק לעתיד (דברי יואל).

וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ בְּנֵי אִמָּךְ (תולדות כז, כט), דו וועסט זיין 'גרויס', [און דערווייל] איך בין געווען אַ גר, [על דרך] גַּר וְתוֹשֵׁב [אָנְכִי עִמָּכֶם] (חיי כג, ד), איך בין נישט געוואָרן קיין שר וחשוב. נאָךְ א פשט' זאָגט רש"י, עַם לְבָן "גִּרְתִּי" איז אותיות תַּרְנִיג, איך האָב אָפּגעהיט תַּרְנִיג מַצּוֹת.

וּיש להבין מה צורך היה להודיע זה לעשו ששמר המצות, וכי זה היה שבח אצלו למצוא חן בעיניו עבור זה

(ב) לכאורה, ביי עשו'ן איז [דען] געווען א יחוס אַז אַ איד היט אָפּ תַּרְנִיג מַצּוֹת? [והלא מטרת השליחות היה כדכתיב] וְאֶשְׁלַחָה לְהַגִּיד לְאֲדָנִי "לְמַצָּא חֵן בְּעֵינֶיךָ", ער האָט דאָךְ דאָס געשיקט [כפירש"י] לְהַגִּיד לְאֲדָנִי להודיע'ן שאני בא אליך, איך קום צו דיר, [און] זאָלסט וויסן איך זוך דעם "שלום" [עמך], לְמַצָּא חֵן בְּעֵינֶיךָ, איך זאָל באַקומען 'חֵן'. [וכפירש"י] למצוא חן בעינך, שאני שָׁלַם עמך ומבקש אהבתך]. נו, צום מציאות החן ביי עשו'ן, איז עפעס אַ הילף אַז ער האָלט תַּרְנִיג מַצּוֹת? ביי עשו'ן האָט [דאָךְ] נישט קיין 'חֵן' געהאָט קיין תַּרְנִיג מַצּוֹת.

ד

קושיא ג

ועוד כי פשט זה סותר קצת לפשט הראשון, בדפשת הראשון משמע שרצה להכניע עצמו לפניו ולמלא רצונו, ובפשט השני הרי מודיע שעושה היפך רצונו, כי הלא שמירת תר"ג מצות הוא דָּכָר שְׂנוֹא בעיני עשו

(ג) [און] ס'איז לכאורה ווי אַ סתירה [אויך, הַב' פשטים שברש"י, שהתחיל בפירוש הראשון] עַם לְבָן גִּרְתִּי איך בין נישט געוואָרן קיין שר וחשוב, איך האָב מיך מכניע געווען [וממילא משמע שמילאתי רצון לבן, און לפשט השני] פלוצים דערציילט מען, האָט ער געהאַלטן [תַּרְנִיג מַצּוֹת, שזו ודאי לא היה לרצון לבן]. מ'ווייסט דאָךְ אַז דאָס איז געווען אַ דָּכָר שְׂנוֹא ביי לבן'ן און ביי עשו'ן, זיי האָבן פיינט געהאַט, זיי זענען געווען דערקעגן די 'קדושה', דערגעגן 'קיום התורה והמצות'. נו וואָס האָט ער דאָס באַפוילן [דתר"ג מצות שמרת].

ה

[וגם ידוע שהדרש הפשט צריך שיהיה להן שייכות להדדי, וצריך ביאור איך יהיו תואמים יחדיו שני הפירושים שברש"י, שהם אחד לפי פשוטו ואחד לפי מדרשו]. (מדברי רבינו בתוך הדרוש, אות כח)

ו

קושיא ד

במדרש פליאה מוסיף על דברי רש"י: תר"ג מצות שמרתי "ואפילו פרה אדומה הקרבתי", ויש להבין למה פרט מצוה זו בני עצמו, ומה הודיע אליו בזה

דער טאַטע זכרנו לברכה אין קדושת יום טוב' ברענגט ער אַ 'מדרש פלא', עַם לְבָן גִּרְתִּי ותרי"ג מצות שמרתי, ואפילו פרה אדומה הקרבתי, איך האָב מקריב געווען אַ פרה אדומה.

(ד) [ויש להבין] וואָס האָט ער עפעס געמאַכט אַן 'אויסנאַם' [לפרט מצוה זו בפני עצמה], וואָס איז די רבּוּתא [במצוה זו דייקא], ער האָט באַפוילן פאַר עשו'ן [אַז] ער האָט געמאַכט אַ "פרה אדומה".

¹ כן מובא זה כמה פעמים בדברי רבינו בשם הקדושת יום טוב. אולם לא הצלחנו למצוא מקומו בספר קדושת יו"ט, ויתכן שהוא ממה ששמע רבינו בעצמו מפי אביו בעת אמירת התורה, וקראו על שם ספרו. - וגוף המדרש פליאה מובא גם בדמשק אליעזר בפרשת עיי"ש.

ז

[קושיא ח - מתוך הדרוש]

למה התאבק המלאך עם יעקב אבינו, יותר מבאברהם ויצחק

ה' ולחלן בפרשה (לב, כה-כט): וַיִּזְכֹּר יַעֲקֹב לְבְרֵי וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר. וַיֵּרָא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ וְגו' כִּי שָׁרִיתָ עִם אֱלֹקִים וְעַם אֲנָשִׁים וְתוֹכֵל. וכתב רש"י, פירשו רבותינו שהוא שרו של עשו. ויש להבין למה נתאבק המלאך עם יעקב אבינו דוקא, ולא מצינו כן אצל אברהם ויצחק, וקושיא זו הוכיח זה עתה אחד מן הדרשנים הקודמים, ואענה אף אני חלקי בזה.

ח

קושיא ו

בפסוק קח נא את פרצתי וגו' וְכִי יֵשׁ לִי כָל, דרשו בגמרא שהטעימו הקב"ה בעולם הזה מעין עולם הבא

ווייטער שטייט (ג, ט-ז), ווי ער האָט אים געגעבן דעם דורון.

ס'איז שוין גוט געוואָרן אַלעס, [וְיִחַבְקֶהוּ וַיִּפֹּל עַל צְוֹאָרֵוּ וַיִּשְׁקֶהוּ, זיי האָבן זיך] צוזאַמגעטראָפֿן, [און] ער האָט געגעבן דעם דורון, האָט ער [עשן] נישט געוואָלט נעמען, [וַיֹּאמֶר עֵשָׂו] יֵשׁ לִי רֵב אָחִי, איך האָב "אַסאַך", "רֵב", און ער [יעקב] האָט אים געענטפערט קח נא את פרצתי אֲשֶׁר הָבָאת לָךְ [כִּי חֲנִי אֱלֹקִים] וְכִי יֵשׁ לִי כָל.

ט

זאָגן זיי, 'פאַרקערט' שטייט דאָך', ער [עשן] איז געווען דער נפֿש רַחֲבָה, ער האָט געזאָגט יֵשׁ לִי "רֵב", [ויעקב אמר בלשון דמשמע ענוה, יֵשׁ לִי כָל צרכי, ואיני צריך יותר]. און לכאורה [שטייט 'פאַרקערט', דלשון] "כָּל" [שאמר יעקב] איז דאָך נאָך 'מער' [כולל].

י

[ווי] די גמרא זאָגט אין בבא בתרא (יז, ג') הטעימן הקדוש ברוך הוא מעין עולם הבא, [דכתיב בהן] בְּכָל מִפְּל כָּל, ביי אברהם אבינו שטייט פֿכל, [וה' בָּרַךְ אֶת אַבְרָהָם "פֿכל" (חיי כד, א), און יצחק אבינו האָט געזאָגט וְאָכַל "מִפְּל" (תולדות כז, ג), און יעקב אבינו האָט געזאָגט יֵשׁ לִי "כָּל". "כָּל" איז טייטש "עולם הבא". זאָגן זיי פֿשט', [ווייל] אַ זאָך וואָס ס'זאָל כולל זיין "אַלעס", אַלע טובות בשלימות, דאָס איז נאָר "עולם הבא". "בעולם הזה" איז נישטאָ קיין שלימות, ס'זאָל 'אינגאנצן' זיין מיט אַלעמען, נואם הכוונה רק על עולם הזה] וואָס דען הייסט "כָּל". אַזוי טייטשן זיי.

יא

וכן דרשו מפסוק זה שלא שלט בו יצר הרע

נאָך איז דאָ אַ מאן דאמר, וואָס ער זאָגט אַז די דריי [אבות הקדושים] לא שלט בהם יצר הרע. אויך די זעלבע [לימוד], אברהם אבינו ווייל ס'שטייט פֿכל, - אויך בְּכָל מִפְּל כָּל, - און דאָ [ביצחק] שטייט מִפְּל, און דאָ [ביעקב] שטייט כָּל.

^ה ברש"י (לב, יא) וז"ל, וְכִי יֵשׁ לִי "כָּל", קַל ספוקי. ועשו דבר בלשון גאווה, יֵשׁ לִי "רֵב", יותר ויותר מכדי צרכי.

^י ברש"י שם: פֿכל מכל כל, כלומר שלא חָסַד שום טובה.

ובמהרש"א שם (טז, ג') הטעימן הקב"ה בעולם הזה מעין עולם הבא. מבואר, כי "העולם הזה" הוא עולם הַהֵיחָד וההפסד, ואין לומר על ברכותיו וטובותיו (של כ"א) ["כָּל", כי אם] בברכות שהם מעין "עולם הבא" שכולו טוב ואינו חסר מכל טוב. ומטעם זה אמר נמי שלא שלט בהן יצר הרע מעין "עולם הבא" שאין בו יצר הרע. וכן מה שאמר לקמן שלא שלט בהן מלאך המות, הוא מעין "עולם הבא", כדכתיב (ישעי' כה, ח) בָּלַע הַמָּוֶת לְנֶצַח וגו'. וכן הך דלא שלטה בהן רמה, שלא נתהוו בהן ההפסד ההווה "בעולם הזה", והכל בכלל ברכת "כָּל", ומשום הכי בהדדי מתניין הכא.

יב

ויש להבין מה שייך ענין זה שטעם מעין עולם הבא ושאינו לו יצר הרע, דייקא לכאן בשעה שסירב עשו לקבל המתנות

(ו) מילא רעכט [שאצל אברהם ויצחק הפסוק מודיע זאת במקום הראוי].

אברהם אבינו, וְהָ בָרַךְ אֶת אַבְרָהָם בְּכָל, איז רעכט [דרשת הגמרא, שהרין דער פסוק דערציילט מיר [דאָ] ער האָט אים "געבענטשט" מיט "אַלעמען", ער [הפסוק] דערציילט די 'ברכה' פון אברהם אבינו "בעולם הבא", [ושפיר דרשו גם כן אז] ער האָט נישט געהאַט קיין "יצר הרע".

[וכן אצל] יצחק אבינו, ער האָט געזאָגט וְאָכַל מִכָּל [ופירש"י (תולדות שם) שאמר] אַז איך האָב געשפּירט אַלע טעמים¹, און ס'איז נישט געווען קיין יצר הרע, דאָס איז אַלעס אויפן 'פלאץ'.

אַבער דאָ ווי יעקב אבינו האָט דאָ באַפוילן פאַר עשו'ן [קח נָא אֶת בְּרִכְתִּי וגו' וְכִי יֵשׁ לִי כֹל], ווייל ער האָט אויף אים געוואָלט 'ווינקן' ער זאָל ביי אים נעמען די מתנה, האָט ער אים דערציילט "איך האָב עולם הבא", [און] "איך האָב נישט קיין יצר הרע", [ולכאורה אינו מובן] ווי קומט דאָס אָהער.

רעכט, אודאי איז רעכט [עצם דרשת חז"ל אז] ס'איז אַזוי געווען, ס'שטייט אַזוי אין די תורה הקדושה, אָבער [יש להבין הלא] דאָס דאַרף שטיין ערגעץ אַנדערש, נישט ביי 'דעם' שליחות ווען ער איז זיך מְתוֹכַח מיט עשו'ן ער זאָל נעמען [די מתנה].

[ובפרט כי הלא כאן כבר היה] 'דערנאָך' [לאחר שנתיישר], דאָ איז דאָך שוין געווען גוט, ער האָט אים געוואָלט געבן אַ מתנה, וואָס האָט ער אים צו דערציילן די אַלע ענינים.

יג

[קושיא ז - מתוך הדרוש]

להבין מה זה שפתאום נעשה עשו ותרן ושונא מתנות, ולא רצה תחלה לקבל המתנה מן יעקב

ו גם עצם הדבר צריך ביאור, מה שסירב עשו מלקבל מתנה גדולה כזה, והלא הוא היה בעל נפש רחבה וחומר ממון.

ומה שטען ואמר יש לי רב אין זו טענה כי אדרבה מי שיש לו מנה רוצה מאתים. ואם כן צריך טעם מדוע נעשה פתאום ותרן גדול כזה לומר ליעקב אחי יהי לי אֲשֶׁר לְךָ, ואינו רוצה לקבל מתנות.

(הקושיא בדברי רבינו באות טז)

יד

ביאורי הקושיות

הקדמה לשוב קושיא ב - ג
חובת ההכנעה בגלות

נאָר לאָמיר זען.

קודם, כ'האָב דאָ אַנגעהויבן [להקשות] וואָס טייטשט עס לָבֵן גִּרְתִּי איך בין נישט געוואָרן קיין שו' וְחָשׁוּב, לכאורה איז דאָס 'תרתי דסתרי' [עם פשט השני שאמר] תְּרִי"ג מַצֹּת שמרתי (כדלעיל בקושיא ג).

¹ ונכלל בזה טעם עולם הבא. וכמבואר במדרש (ב"ר סו, ב): וְאָכַל מִכָּל. רבי יהודה ורבי נחמיה, רבי יהודה אומר מכל מה שנברא בששת ימי בראשית, רבי נחמיה אומר מכל טוב שהוא מתוקן לעתיד לבא.

טו

כל ענין הפרשה זו מיעקב עם עשו היה הוראה לדורות ישראל בגלות איך יתנהגו בין האומות, שלא ירצו להיות "שר וחשוב" אצלם, רק יבקשו להיות בשלום עמהם ולכבדם

נאָר דער אמת איז אזוי.

יעקב אבינו האָט דאָ געזען, אַז מ'מוז רעדן מיט "הכנעה" [לעשו, כדי להורות לבניו איך יתנהגו בגלות בין האומות]. ס'איז דאָך איינס פון די שבועות [שהשביעו את ישראל בגלות] ש'לא ימדרו באומות (כתובות קיא.).

ס'איז דאָך אַלעס געווען [ענין יעקב עם עשו] אויף "לדורות" אויסגעאַרבעט, דער רמב"ן הקדוש זאָגט דאָך^ח [שכל זה היה] צו לערנען די קינדער אויף אַלע דורות, דאָס גאַנצע [ענין הפרשה היה הוראה לדורות הגלות].

דער מדרש ברענגט דאָך (ב"ר עה, יג, ועוד), אַלעס האָט ער מתפלל געווען אויף "לדורות". אויף "ביז ביאת המשיח" איז דאָך דאָס געווען, די גאַנצע אַרבעט וואָס ער האָט דאָ געהאַט מיט עשו^ט.

[ולכן במה ששלח לו עם לְבָן גִּתִּי, היתה בזה הוראה לדורות], דאָס אַז אידן [כשהם] בגולה, ווילאנג ס'איז נישט געקומען די צייט [של הגאולה], דאָרף מען נישט וועלן ווערן קיין "שר וחשוב". ער האָט געזוכט דעם "שְׁלוֹם", [כדכתיב] לְמַצָּא חֵן בְּעֵינֶיךָ, [ולכן אמר לא נעשיתי שר וחשוב], איך וויל נישט [שְׁחָרָת וְשִׁלְטָנוּת]^א.

טז

ושלא יחשוב עשו כי והו רק בשביל שהוא איש עני, ולכן הוא נכנע אליו, לכן שלח לו עוד וַיְהִי לִי שׁוֹר וַחֲמֹר וגו', ואני עשיר גדול, ועכ"ו אני מחזיק עצמי בהכנעה כנר, ולא נעשיתי שר וחשוב

וועט ער [עשו] אפשר מיינען, [שזהו רק] ווייל ער [יעקב] איז געווען אַן אַרימאָן, אַן אַרימאָן איז צובראָכן.

[לזה אמר לו] ניין, וַיְהִי לִי שׁוֹר וַחֲמֹר, [און] איך האָב געהאַט צאָן וַעֲבָד וְשִׁפְחָה, כ'האָב געהאַט עבדים ושפחות און אַלדינגס, פונדעסטוועגן האָב איך מיך געהאַלטן [בהכנעה כנר, ולא נעשיתי שר וחשוב].

^ח ברמב"ן (ריש פרשת): נכתבה הפרשה הזאת, להודיע כי הציל הקב"ה את עבדו וגאלו מיד חזק ממנו, וישלח מלאך ויציליהו. וללמדנו עוד, שהוא לא בָּטַח בצדקתו והשתדל בהצלה בכל יכלתו. ויש בה עוד רמז לדורות, כי כל אשר אירע לאבינו עם עשו אחיו, יארע לנו תמיד עם בני עשו, וראוי לנו לאחז בדרכו של צדיק, שנזמין עצמנו לשלשת הדברים שהזמין הוא את עצמו, לתפלה ולדורון ולהצלה בדרך מלחמה, לברוח ולהנצל, וכבר ראו רבותינו הרמז הזה מן הפרשה הזאת כאשר אצריך (להלן לב, ט, לג, טו).

^ט ועיין להלן אות כט, מה שכתבנו בישוב קושיא א על פי הקדמה זו. וע"ע לעיל בהערה ב בישוב כפל הלשון לאמר כה תאמרונ וגו' כה אמר עבדך וגו'.

^י שלא לעורר עי"ז קנאת האומות עלינו ח"ו. ומכל שכן שלא למרוד נגדם, שעל זה נצטוונו בשבועה שלא ימדרו ישראל באומות כל זמן היותם בגלות. ועלינו ללמוד ממה שעשה אבינו הזקן יעקב אבינו ע"ה שרדף אחר השלום ומציאת החן, והיה נכנע לפני עשו הרשע. (דברי יואל).

^{יא} ועיין כענין זה בספה"ק נועם אלימלך (ריש פרשת) וז"ל: כה תאמרונ לאדני לעשו. הנה התורה הקדושה מְלַמֶּדֶת אותנו איך להתנהג בגלות המר הזה אשר אנחנו נתונים תחת יד האומות ואנחנו מוכרחים לקבל הגלות באהבה, עד ירחם ה' עלינו ויגאלנו גאולת עולם במהרה. ובעוד שאנחנו בגלות המר אנו מוכרחים להיות נכנעים לפניהם ולקוראם אדונים, וזהו כה תאמרונ "לאדני" לעשו, רוצה לומר שתקראו אותו "אדון" בְּדַבְּרוֹ עִמּוֹ. ואז כאשר יוסיף להרע לכם יותר מן הראוי במסים וארנוניות, גזל יהיה בידם, ועל ידי זה ירחם ה' עלינו, כי די לו בזה שאנחנו נכנעים לפניו וחולקים לו כבוד.

חובת ההתחזקות בשמירת התורה אף כשאנו בגלות בין האומות

אבל לעומת זה יש במעלת ההכנעה להגוי גם חסרון גדול,

שלא יאה "איש נבנע" גם כשנוגע לשמירת התורה ומצות, שאז צריך להיות איתן כחלמיש ולא לוותר אף קוצו של יו"ד

נו אָבער אַ 'גרויסער חסרון' איז [כרוך גם כן בענין ההכנעה להם. דאף כי באמת] ביי אלעמען, ביי יעדע 'עשיה', ביי יעדן 'טריט און שריט', דאָרף מען זיין ביי זיך 'צובראָכן', 'צוריקגעצויגן', בחינת גירות, מ'דאָרף נישט זוכן צו ווערן אַ "שר וחשוב".

[אָבער ווען] ס'קומט אָבער אויס, אַז ס'רירט אָבער אַן אין די "תורה הקדושה", טאָר מען נישט 'נאָכלאָזן' קיין קוצו' שֶׁל יו"ד, מוז מען זיך האַלטן פּעסט [ולא בהכנעה].

[וואָרן] אַז מ'וועט זיין אַ "נכנע" וואו ס'רירט אַן אין די "תורה הקדושה", איז [דאָך] "נסינות", 'פאַלט מען' פון אלעמען.

דאָרטן מוז מען זיין ביי זיך 'דער שטאַרקסטער', דער בורא כל עולמים האָט אַזוי געהייסן², [דההכנעה יהיה רק] ביז אהין!

² דאף על פי שנצטוינו שלא למרוד באומות כל זמן היותינו בגלות, מכל מקום אם רוצים חס ושלום להעביר אותנו משמירת התורה הקדושה אין להתנהג במדת הכנעה.

וכמו שאמרו רז"ל (סנהדרין עד:): דבשעת הגזירה שרוצים להעביר על הדת, מחיובים למסור הנפש אפילו על מצוה קלה, כמו עֲרֻקְתָּא דְּמִסְנָא, דהיינו שלא ילבשו שָׂרוֹן הַנֶּעַל כדרך הגוים.

ועיין במדרש תנחומא (נח סימן י) וז"ל: צא מן התִּבְּהָ, זה שאמר הכתוב (קהל ח, ב) אָנֹכִי פִי מֶלֶךְ שְׁמוֹר וְעַל דְּבַרְתָּ שְׁבוּעַת אֱלֹקִים [אל תִּהְיֶה מִפְּנֵי תִלְךְ], אמר הקב"ה לישראל, משיביע אני עליכם שאם תגזרו עליכם מלכות גזירות קשות אל תִּמְרְדוּ עליה בכל דבר שהיה גזור עליכם, אלא פִי מֶלֶךְ שְׁמוֹר, אבל אם תגזרו עליכם לבטל התורה ואת המצוות אל תשמע לה וכו', לפי שאין מבטלין אתכם מן המצוות אלא [בכוונה] שתכפרו בהקב"ה.

וכן עשו חנניה מישאל ועזריה בשעה שהעמיד נבוכדנצר את הַעֲלָם [נצוה עליהם שישתחוו, ובאם לאו ישליכם

לכבשן האש], אמרו לו (דניאל פרק ג) [הן] אִיתִי אֶל־הֵנָּה דִּי אֲנַחְנָא פְּלִחִין, יכל לשינכותנא מן איתון נִרְאָא יְקָדְתָּא, ומן יְדִדְ

מֶלְכָּא יִשְׁבִּיב. [הן] לא, יִדְעֵי לְהוֹא לֵךְ מֶלְכָּא, דִּי לֹא־לֵהָךְ לֹא אִיתְנָא פְּלִחִין, וְלַעֲלָם דִּבְּהָךְ דִּי הִקִּימְתָּ לֹא נִסְגְּדָן. מה אתה

סבור שאם תשליך אותנו לתוך כבשן האש אין הקב"ה מצילנו, יודעים אנחנו שהקב"ה יכול להציל אותנו, אלא

בין מציל ובין שאינו מציל אין אנו משתחווים לצלם וכו'. עֲנוּ שְׂרָרְךָ מִישָׁךְ וַעֲבַד נְגוּ כִּךְ הִיָּה קוֹרָא נְבוּכַדְנֶצַּר לַחֲנַנִּיה

מישאל ועזריה] אָמְרִין לְמֶלְכָּא נְבוּכַדְנֶצַּר וגו', ולא אמרו לו [לקרותו רק בשם] "מֶלְכָּא", אלא אמרו לו [גם]

נְבוּכַדְנֶצַּר וכו' אֵם לְמִסִּים אֵם לְאֲרֻנְיֹתַי וְלִכֹּל מַה שֶּׁאֵתָה גִזּוֹר אָנִי פִי מֶלֶךְ שְׁמוֹר וְאֵתָה מֶלֶךְ עֲלִינוּ, אבל לכפור

בהקדוש ברוך הוא אתה נְבוּכַדְנֶצַּר וכו', שכן אנו מצווין על דְּבַרְתָּ שְׁבוּעַת אֱלֹקִים אל תִּהְיֶה מִפְּנֵי תִלְךְ אל

תַּעֲמֹד בְּדָרֶךְ רָע, כיון ששמע מהן כך, בִּאֲדִין נְבוּכַדְנֶצַּר הִתְמַלִּי חֲמָא [נתמלא חמה] וַעֲלָם אֲנֹפְהִי אֶשְׁתִּי [ופרצוף

פניו נשתנן] עַל שְׂרָרְךָ מִישָׁךְ וַעֲבַד נְגוּ, עֲנָה וְאָמַר לְמֹזָא לְאִתְּנָא [להצית לכבשן האש ולחממן] וכו'.

כיון שירדו לתוך הכבשן, תלו עיניהם ואמרו, רבונו של עולם גלוי וידוע לפניך שלא בטחנו במעשינו אלא

בשמך הגדול שלא יתחלל לעיני הגוים לא לנו ה' לא לנו פִי לְשִׁמְךָ תֵּן כְּבוֹד וגו' לְמָה יֵאמְרוּ הַגּוֹיִם אֵיךְ נָא

אֱלֹהֵיהֶם וגו' (ההלים קטו, א-ב) וכו'. באותה שעה בקשו מלאכי השרת לירד להציל חנניה מישראל ועזריה מן

הכבשן אמר להן הקב"ה הוֹאִיל וְלִשְׁמִי יִרְדּוּ אֲנִי יוֹרֵד וּמִצִּילִין וּמִתִּירִין שְׁנֹאמַר (תהלים קמו, ז) עֲשֵׂה מִשְׁפָּט

לְעֹשִׂיקַי ה' מִתִּיר אֶסְגֹּרִים. משהתירן והציף להם את הכבשן העלה אותם והשוה אותם לארץ, שהיה עמוק, כיון

שראה המלך אמר להן צאו לכם מכאן שהרי כבר התיר אתכם הקב"ה ועשה לכם נסים והשוהו לארץ, אמר לו

אין אנו יוצאין אלא ברשות המלך, שלא יאמר ברחו להן מן הכבשן, אני פִי מֶלֶךְ שְׁמוֹר ברשותו הושלכנו

ברשותו נצא. וכו' ברשותו הושלכו וברשותו יצאו.

וכן אמרו רז"ל במדרש רבה (ויק"ו לג, ו) וּבִילִקּוּט (דניאל רמו תתרו). ומדייק במדרש בזה שאמרו "לְמֶלְכָּא

נְבוּכַדְנֶצַּר", אֵם מֶלְכָּא למה נְבוּכַדְנֶצַּר ואֵם נְבוּכַדְנֶצַּר למה מֶלְכָּא, אלא אמרו לו אֵם לְמִסִּים וְלִגְלַגְלִיּוֹת

וְלִאֲרֻנְיֹתַי אֵת "מֶלֶךְ" עֲלִינוּ, אבל לדבר הזה שאתה אומר לנו לעבוד עבודה זרה "אֵת וְפִלְכָּא שְׁוִין" ואין אֵת

מֶלֶךְ.

[ופירש בעץ יוסף: דהטעם שנקטו לשון "פִּלְכָּא" שדרשו כן בהלשון "נְבוּכַדְנֶצַּר" נבו מלשון "נביחה", כך מלשון

קולתא, נַצַּר מלשון נצר כ"צרצירא" שהוא מין עוף. כלומר אתה יכול לנבוח ככלב, ולהתמלא חימה ככד הנפוח, ולצעוק

כצרצירא, ואין אנו חוששין לדבריו, כשהוא נגד דברי השי"ת].

יח

ולא כאותן המהפכים הסדר, שבעלמא הם מתחצפים ומורדים נגד האומות, וכשבא לשמירת התורה אז עושים פשרות באמתלא של מציאת חן בעיני הגוים

נישט פאַרקערט. שלא יהפכו הסדר כדרך המתחדשים, דבמילי דעלמא יתחצפו וימרדו נגד האומות, ובמלי דאורייתא יוותרו להם].

[וכעין ווי] זיי טייטשן דאָך^א [בדברי הכתוב בן] "הַלֵּל" רָשָׁע **עַל תַּאֲוֹת נַפְשׁוֹ** (תהלים י, ג), פֶּאָר די "תַּאֲוֹת" ווערט ער [הרשע] אָן עֲנִיו אַזוי ווי "הַלֵּל" [הזקן]^ב, דאָרט ווערט אָן "עֲנִיו", [פֶּאָר] אָן אַנדערס מֵאָל הָאָט ער "גִּיאֹת". [כי דרך הרשעים להפוך הענינים. וכן בנידון דידן בענין הכנעת הגלות הם מהפכים הסדר כאמור].

יט

אבל יהודי חרדי צריך לעשות להיפך, שבעלמא יהיה בהכנעה, וכשמגיע לשמירת התורה לא יכניע עצמו כלום בפני מה שיאמרו אחרים על זה

אַבער אָן "ערליכער איד", טוט ער פונקט פאַרקערט.
אז ס'קאָן אָנרירן אין די תורה הקדושה, דאָרט איז נישט פֿאַרהאַנדל [קיין הכנעה], קאָן ער נישט קוקן [על כלום, ולא על מה שיאמרו האומות].
[ולכן הוצרך יעקב לרמז לו גם הפשט השני, כי תרי"ג מצות שמרתי, (וכהמשך דלהלן אות כז)].

כ

ההתנהגות אברהם אבינו - עֲנִיו מִצַּד אֶחָד, וְלוֹחֵם מִלְחָמוֹת ה' מִצַּד הַשֵּׁנִי
(עד אחר אות כז)

וכן מצינו באברהם אבינו, שאמר על עצמו אֲנֹכִי עֶפְרָאִי, אבל כשהיה נוגע להאמונה היה מוכן שישליכו אותו לכבשן האש
[אַזוי ווי] **אברהם אבינו, מ'האָט אים געוואָרפֿן אין קאַלעך-אויזן,** [ולעומת זה] **ער האָט געזאָגט (וירא יח, כז) אֲנֹכִי עֶפְרָאִי.**

^א בספר אור החכמה (להרה"ק ר' אורי פיילב מדובענקא, נדפס בשנת תקע"ה) מביאו בשם הבעל שם טוב זי"ע, וז"ל (בפרשת אחר): כמו ששמעתי בשם הריב"ש זל"ה וכתבתי כמה פעמים, כי "הלל" רָשָׁע על תַּאֲוֹת נַפְשׁוֹ, ר"ל מאחר שאדם כלול בו טוב ורע, הצדיקים מבררים כל המדות טובות מרע ולוקחים הטוב, כן עושים בכל ז' מדות שנכללים בהם, מה שאין כן הרשעים נוטלים הרע של המדות, למשל "ענוה" נוטלים מדה זו לכל 'התאוות' והם נכנעים אל התאוות, נמצא רשע לוקח מדת ענוה וחושב שהוא עושה "כהלל", עד כאן.
ובייטב לב (ריש פרשת נח) מביא זאת בשם הרה"ק רבי ר' זושא מהאניפאלי זי"ע, וז"ל: על פי מה שפירשו המפורשים על הפסוק בפרשת עקב (י, י) וַעֲתָה יִשְׂרָאֵל מֶה ה' אֱלֹהֶיךָ שָׂאֵל מַעֲמָךְ כִּי אִם לִירְאָה וגו', שכבר הקשו בגמרא (ברכות לג:) אטו ראה מלאת זוטרתא היא, לכך פירשו דהכי קאמר, "מה", בחינת ענוה, ה' אֱלֹהֶיךָ שָׂאֵל מַעֲמָךְ. אבל לא לחטא על ידי הענוה, ועל דרך שפירש הצדיק הקדוש מה"ר זושא זל"ה, כי "הלל" רָשָׁע **עַל תַּאֲוֹת נַפְשׁוֹ**, בשביל תאות נפשו הוא עניו כמו "הלל", ומשפיל את עצמו לחטא במה שלא נאה ולא יאתה אליו עשות פחיתות כזה שעושה. ובענוה פסולה כזה לא בחר ה', כי אם שיהיה עניו ובחינת "מה", לִירְאָה אֶת ה' על ידי זה, בהכיר שפלותו וגדולת הבורא יתברך, ומזה יגיע היראה והפחד ובושתו ממנו ית"ש, עד כאן דבריהם, והובא בדברינו שם במקומו (פ' עקב ד"ה ועתה). [וכן מביא זאת הייטב לב בפרשת תצוה (בפסוק ואתה תצוה, השני) ובספרו רב טוב (פרשת וירא)].

[ועיין בספר זהב המנורה (ליקוט מדברי תורתו של הרה"ק ר"ר זושא זי"ע) בדרושי תהלים שמביא זאת בשם ספר רב טוב, ובהערות שם מביא עובדא מהר"ר זושא על זה בשם ספר סיפורים נוראים וז"ל: הרב הגדול הצדיק מו"ר זוסע מאניפאלע, הנה נודע לכל שכל ימיו היה משוטט בארץ כדי להשיב נשמות הנדחים בעמקי הקליפות לשרשם ומקורם וכו', ופעם בא אצל כפרי אחד וראה על פניו שעבר איזה עבירה, ומקום עבירה היה על [מקום] האשפה, והנה בלילה זימר הרב הקדוש שבחי תהלים עד שבה לפסוק כי הלל רשע על תאות נפשו, ובהה בכל מר ואמר כי "הלל" רָשָׁע, הרשע נעשה עניו כהלל, על תַּאֲוֹת נַפְשׁוֹ, ומצד שיצרו בווער בקרבו לא יתבייש לעבור עבירה במקום כזו כזה על האשפה, והוא באמת עניויות גדול, והוא רק כדי למלאות תאות היצר נעשה עניו כהלל. וכשמעו הבעל הבית מפיו הקדוש פשט הפסוק, צווח בקול מר "רבינו הקדוש, אמת שאני הוא החוטא וכזה עשיתי", ונעשה בעל תשובה גדול, עכ"ל. (ויתכן שמוזה העובדא נתפרסם פירוש זה על שמו של הר"ר זושא, ושעל זה הייתה כוונת הייטב לב)].

^ב שהיה מופלג במדת ענוה. כמבואר בגמרא (שבת ל:): תנו רבנן לעולם יהא אדם ענוותן כהלל וכו' (ועיי"ש באורך בדף לא. בכל העמוד). ועיין עוד במס' סוטה (מח: וסנהדרין יא.).

ווילאנג איז ער געווען ביי זיך "עפּר וַאפּר"? ווילאנג ס'האָט נישט אָנגערירט אין דער "אמונה"!

אַז ער האָט געוואָלט פאַרשפּרייטן "אמונת הבורא" ברוך הוא, איז ער געווען ביי [זיך פעסט], האָט ער נישט געפרעגט נאָך גאָרנישט!

כא

ובזה ביארתי הפסוק וַיבא הפליט וַיגד לאַבְרָם "העבֵרִי"
שדרשו חכמי"ל שכל העולם כולו היה בעבר אחד והוא בעבר אחד
(עד אחר אות כו)

איך האָב געזאָגט^{טו} [לפרש] דעס וואָס שטייט (לך יד, יג), ס'איז געווען דעמאָלטס ביי לוט^{טז}, [וַיבא הפליט זה עוג], ער איז געקומען דערציילן פאַר אברהם אבינו כי נשָׁבָה אָחיו, דאָרט שטייט וַיגד לאַבְרָם "העבֵרִי", ער האָט דערציילט פאַר אַבְרָם "העבֵרִי". פאַרוואָס האָט ער געהייסן "עבֵרִי"? איז דאָ פשטים אין מדרש^{טז}, [און] איין פשט אין מדרש [אזי, ווייל] "די גאַנצע וועלט" איז געשטאַנען אויף "איין זייט", און 'ער' אויף "איין זייט", [והיינו שעמד נגד דעת כל העולם לפרסם אמונת ה'].

כב

ולכאורה למה נזכר תואר זה שאברהם עמד בעבר אחד, דייקא בכאן כשעוג בא להגיד לו כי נשבה לוט אחיו די קשיא איז דאָך [אָבער, רעכט אַז] אברהם אבינו איז אַזוי געווען [שעמד נגד דעת כל העולם, אבל הלא] ס'שטייט אַסאָך מאָל געמאָלדן אברהם אבינו אין די תורה, און ס'שטייט נישט געמאָלדן דער 'טיטול' [העבֵרִי] אַז ער איז אַזוי געווען. פונקט היצט

^{טו} בס"ג חקת תשט"ז. ונדפס בחידושי תורה תשט"ז (עמוד תפז) וז"ל (במקוצר): וזה היה גם כן ענין מלחמת אברהם אבינו ע"ה עם המלכים להציל את לוט, והלך ללחום עם המלכים שהיו גבורים מאד שנצחו גם את החמשה מלכים כמבואר בפסוקים והוא הלך ללחום עמהם עם אליעזר לבדו כמו שדרשו חכמי"ל (נדרים לב.), ולמה הלך אברהם וסיכן את נפשו כ"כ להציל את לוט. אמנם הענין הוא שראה אברהם שיש בלוט נשמת משיח בן דוד שיצא ממנו מואב ושם היה טמון רות המואביה שורש נשמת דוד המלך וכו'. ועל כן מסר אברהם אבינו ע"ה נפשו בשביל לוט מפני שהיה בו נשמת דוד, ואם היה נשאר שם לא היה יכול להיות ברור ההוא להוציא ממנו פרידה הטובה.

ובזה יש לפרש הפסוק וַיבא הפליט וַיגד לאַבְרָם העבֵרִי, ואמרו במדרש שכל העולם כולו מעבֵר אחד והוא מעבֵר אחד וכו', ולכאורה קשה הלא כמה פעמים מוזכר אברהם בפרשיות הראשונות ובשום מקום אין קורא אותו בשם עברי ולמה דוקא כאן קורא אותו בשם זה.

ובפשטות' אפ"ל דהנה רש"י הביא (שם) בשם המדרש שזה הפליט ה' עוג שפלט מדור המבול וילקוט (לך רמז ע"ב) ונתכוון שיהרג אברהם וישא את שרה (כ"ר שם), והיינו שהוא ידע שבדרך הטבע בוודאי יהרג אברהם אם ילך ללחום עמהם והיה מתכוון לישא את שרה. וקשה כיון שידע שעל פי דרך הטבע אי אפשר שלא יהרג, איך חשב שילך אברהם ללחום עמהם, הלא ידע שאע"ה הוא חכם גדול ולמה יכניס עצמו בסכנה, אמנם טעמו ה' כיון שראה שאברהם הוא "עברי", שעומד בעבר אחד וכל העולם בעבר אחד, דהיינו הולך בשיטה זו שאינו מתירא מכל העולם, על כן חשב שבוודאי ילך להציל את לוט, וע"כ שפיר קראו הפסוק "עברי" דוקא כאן.

[והוסיף עוד רבינו שם:] אבל 'לפי האמת' אפ"ל עוד למה קורא אותו כאן אברהם העברי, דזה הענין מה שהלך להציל את לוט בשביל נשמת משיח היה סוד גדול ואסור לגלותו לשום אדם, רק לאברהם אבינו ע"ה כיון שהוא יחיד בכל העולם, ולכל העולם היה סוד, רק לו לבדו נתגלה, וכמו שמצינו שיעקב אבינו רצה לגלות קץ הגאולה ולא הניחו אותו, דמשמע שהוא בעצמו ידע גם סוד זה, שליחיד סגולה כאלו נתגלה להם גם סודות אלו, על כן אמר הפסוק ויבא הפליט ויגד לאברהם שילך ויציל את לוט בשביל נשמת משיח שטמון בקרבו, ולמה נתגלה לו סוד זה, בשביל שהוא "עברי", היינו יחיד בעולם, על כן גילה לו הקב"ה סוד זה.

^{טז} בבראשית רבה (מב, ח): וַיגד לאַבְרָם העבֵרִי. רבי יהודה ורבי נחמיה ורבנן, רבי יהודה אומר כל העולם כולו מעבֵר אחד והוא מעבֵר אחד, ר' נחמיה אומר שהוא מבני בניו של עבר, ורבנן אמרי שהוא מעבֵר הנהר, ושהוא משיח בלשון עברי.

ווען עוג מלך הבשן איז געקומען צו אים, ער איז געקומען צו אים און דערציילט פֿי נִשְׁפָּה אָחִיו, [פונקט דאָ] דערציילט מיר די תורה הקדושה אַבְרָם "הַעֲבָרִי"? פונקט דעמאלט?, פֿאַרוואָס 'דאָרט' [נכתב זה].

כג

אמנם הנה הסיבה שבא עוג להגיד לאברהם, כי היה מתכוין שיהרג אברהם ח"ו והוא ישא את שרה

נאָר וואָס'זשע דען, געקומען איז ער דאָך [עוג לאברהם] מיט דער מיינונג - זאָגט דאָך רש"י - [ווייל] ער האָט געקלערט, ער [אברהם] וועט זיך גיין שלאָגן [עם ה' מלכים], נו וועט ער דאָך [מסתמא] אודאי פאָלן, וועט ער [עוג] נעמען שרה, אַזוי שטייט דאָך, איבערדעם איז ער דאָך געקומען.

כד

ולכאורה מה עלתה על דעתו שאברהם יכנס לתגר זה להכניס עצמו בסכנת המלחמה

[אַבער] די קשיא איז דאָך [מה עלתה על דעתו של עוג שאברהם יכנס למלחמה זו, והלא אברהם אבינו [היה חכם גדול, כמו שאמרו] (ב"ב טז:) איצטגנינות גדולה היתה באברהם אבינו שכל מלכי מזרח ומערב היו משכימים לפתחו, די "מלכי" מזרח ומערב זענען געקומען לפתחו, האָט ער [עוג] דאָך געוואוסט [אַז אברהם] ער איז אַ גרויסער "דיפלאָמאַט", [אַזוי] האָבן זיי דאָך אים געהאַלטן, אפילו די 'מלכים', [און] ער וועט פֿאַרשטיין [הסכנה הכרוך בכניסת המלחמה].

נו אַז ער [עוג] האָט געוואוסט אַז דאָס איז אַזוי געפערליך [ומסוכן להלחם עם הארבעה מלכים, און] אַז ער וועט זיך גיין שלאָגן וועט מען אים [מצד הטבע מסתמא] הַרְגֵנֶען, [אם כן קשה] וואָס זאָלסט דו [עוג] גאָר קלערן אַז ער [אברהם] וועט "גיין"? פֿאַרוואָס זאָל ער גיין?, [אויף] וואָס [אַ סברא] האָט ער דאָ געבויעט אַז ער וועט זיך אַריינלאָזן אין אַזא מלחמה?

כה

אמנם חשבון עוג היה, כי הכיר באברהם אבינו כי בדבר הנוגע לכבוד שמים אינו מביט על כלום, ומה הבין כי אברהם יכנס בהמלחמה כדי להציל את לוט שצריך לצאת ממנו נשמת משיח

[אבל התיירוץ הוא] ער האָט אים אָבער 'געקענט' [שהכיר עוג באברהם אבינו כין] אַז ס'רירט אָן [בכבוד שמים], - ער איז דאָך געגאָנגען נאָך לוט'ן [להצילן] ווייל דאָרט איז געווען נשמת משיח [בן דוד, מבני בניה של רות הבא ממאוב שהוא בנו של לוט, ואז עדיין לא היה נולד מואב, און] ער האָט [דאָס] געוואָלט מציל זיין", - [והכיר עוג באברהם כין] אַז ס'רירט אָן עפעס אַ זאך אין כבוד שמים, דאָרט פרעגט ער נישט נאָך דער גאַנצער וועלט".

[וואס כן התיירוץ הוא] ער האָט אים אָבער 'געקענט', האָט ער זיך געטרויעט אים צו גיין זאָגן. ס'איז געווען, ער האָט אָבער גערעכנט אַז טאָמער וועט נישט געלונגען [וח"ו יפול אברהם במלחמה], וועט דאָך זיין שוין [שהוא ישא את שרה].

^י ברש"י (לך שם): וַיָּבֹא הַפְּלִיט. לפי פשוטו זה עוג שפלט מן המלחמה וכו', ומדרש בראשית רבה זה עוג שפלט מדור המבול וכו'. ומתכוין שיהרג אברהם וישא את שרה. - (ועיין במדרש המובא בהערה יט).

^י עיין דברי יואל וירא (עמוד שמה, ועמוד שצד).

^ט וכמבואר שם במדרש (ב"ר מב, ח): וַיָּבֹא הַפְּלִיט, ריש לקיש בשם בר קפרא, הוא עוג הוא פליט ולמה נקרא שמו עוג שָׂקָא וּמָצָא את אברהם יושב ועוסק במצות עוגות, הוא לא נתכוון לשם שמים אלא אמר אברהם זה "קוניין" הוא (פירש במנות כהונה, קנאי הוא), ועכשיו אני אומר לו נשבה לו אחיך והוא יוצא למלחמה ונהרג, ואני נוטל את שרי אשתו.

כו

ולכן דייקא בכאן השמיענו הפסוק תואר זה שאברהם היה "העברי",
שעמד בעבר אחד נגד כל העולם, כדי לתרץ מה היה חשבון עוג שאברהם יכנים עצמו למלחמה זו

איבערדעם זאָגט ער [בפסוק], וַיָּבֹא [הַפְּלִיט] וַיֵּגֵד, ער איז געקומען דערציילן וועגן
'דער' כוונה, און [לכאורה יוקשה על עוג] ווי פֿאַלסט דו גאָר אויס [=וואָס פֿאַלט דיר ביי,
שאברהם יכנס למלחמה זו], זאָגט ער [בהמשך הפסוק שבא אל] אַבְרָהָם "הָעִבְרִי", ער [עוג]
הָאָט אים 'געקענט' אַז ער איז אַזאַ מין, [וואָס] יעדע זאָך אַז ס'קומט אים אויס אַז
ס'איז נוגע אין יסודות [הדת], אַ זאָך וואָס ס'איז אַ "רצון הבורא" ברוך הוא, שטעלט
ער זיך אַרויס!, שטעלט ער זיך קעגן דער גאַנצער וועלט!.

[וזה שדייקא כאן נאמר] וַיֵּגֵד לְאַבְרָם "הָעִבְרִי", [ווייל] פֿאַרדעם איז ער [הלך אליו].
איבערדעם שטייט עס 'דא', ער פֿאַרענטפערט [בפסוק להסביר] וואָס איז אים [עוג] גאָר
איינגעפאַלן אַז ער [אברהם] וועט קומען, אַז ער וועט גאָר אַזוינס טון, ער וועט זיך גיין
שלאָגן מיט אַזויפיל מלכים, מיט אַזויפיל [חיילות, ולכן] ברויך ער עס דאָ דערציילן,
מוז ער דערציילן [כי ההגדה היה] לְאַבְרָם "הָעִבְרִי".

כז

ישוב קושיא ב - ג

יעקב אבינו הוצרך לומר לו פשט הראשון, לא נעשיתי שר וחשוב, כדי למצוא חן בעיניו ולהורות הוראה לדורות
הגלות. אבל בזה יש גם חסרון שמא יחשוב עשו שיהא נכבד גם כשהוא ילחום נגד שמירת התורה, ולזה הוצרך
להודיע לו פשט השני, כי תרי"ג מצות שמרתי, דכשבא לשמירת התורה אין אני מתנהג בהכנעה לפניך
יהיה איך שיהיה, יעקב אבינו האָט אים געזאָגט 'פֿאַראַויס' [גם פשט הב' שכתבת
גרת].

ער האָט זיך מכניע געווען, לְמַצָּא חֵן בְּעֵינֶיךָ, האָט ער געמוזט [זאָגן גם פשט השני,
תרי"ג מצות שמרתי. ווייל] אַז ער וועט אים דערציילן אַז ער איז אַזוי 'צובראָכן' [ונכנע,
כפשט הראשון שלא נעשיתי שר וחשוב, הרי בזה יש גם חסרון (כדלעיל אות יז), כי יש לחוש, ווען] ער
וועט קומען אַהין [לעשו, און] ער וועט זיך טרעפן מיט אים, וועט ער אים נישט
'צולאָזן' קיין [שמירת התורה ומצוות], וועט ער דאָך אים 'שטיין אין וועג'.
האָט ער אים [פון 'פֿאַראַויס'] געמוזט באַמערקן, איך בין טאַקע'ן [ווי] אַ גר, [אַבער]
ווילאַנג בין איך אַ גר?, ווילאַנג בין איך אַזוי 'אונטערטעניג?', ווילאַנג ס'רירט נישט
אַן אין קיום התורה והמצות!

כח

זאָגט ער עס לָבֵן "גִּרְתִּי", איך בין געווען אַ "גִּר" [כפי 'הפשט' בפירוש הראשון], -
דער כלל [אין], אייביג איז דאָך דער "דִּרְש", דאָס האָט עפעס [שייכות מיטן 'פֿשט'], -
נאָר זאָלסט דו וויסן, אָבער תרי"ג מצות שמרתי [כפי 'הדרש' בפירוש השני], אָבער תרי"ג
מצות, אַז ס'קומט צו תרי"ג מצות, אַז ס'רירט אַן אין "שמירת התורה", בין איך נישט
אַזוי 'צובראָכן', דאָרטן בין איך 'פֿעסט'!

איבערדעם דער "דִּרְש" מיטן 'פֿשט' דאָס איז איינס, האַ בהא תליא, ער האָט
נישט געקאָנט באַפעלן איינס אָנעם אַנדערן, איבערדעם האָט ער געזאָגט די ביידע.
דער "גִּרְתִּי", דאָרט ליגט די ביידע זאָכן, די ביידע זאָכן ברויכן האָבן איינס דאָס
[אַנדערע], איינס ברויך האָבן דאָס אַנדערע.

כט

ישוב קושיא א

ולדרכינו יש לפרש גם יתור תיבת "לפניו" בפסוק וישלח יעקב מלאכים לפניו, כי הכוונה שכל השליחות הוזה היה גם הוראה (אויף "פאראויס") לדורות "הבאים" (וכדלעיל באות טו) ².

ל

הקדמה לישוב קושיא ו

(עד אחר אות לב)

[קושיא ז]

יש להבין דבשלמא מה שיעקב הפציר בעשו שיקח המתנה, טעמו כי היה כוח טובה לדורות, אבל מה שעשו סירב תחלה מליקח זה אינו מובן, שהרי היה חומר ממון אחרים ולמה נעשה כאן ויתר גדול כוח ווען ס'איז געקומען צו די מתנות [שעשו סירב תחילה מליקח הדורון, ויעקב הפציר בו שיקח], לכאורה, מילא [דעס וואָס יעקב] ער האָט אים מפציר געווען ער זאָל 'נעמען' [פון אים, זה מובן שפיר, הדלא] ס'שטייט דאָך דער זוהר הקדוש זאָגט (אמור דף ק-קב, פינחס רמח. ועיין דברי יואל וישלח עמוד קי) אויף "לדורות" האָט ער דאָ 'דורכגעזעצט' אַ וועגכא. נאָר די שאלה איז [כלפי עשו למה לא רצה ליקח], מ'גיט אַזאַ גרויסע מתנה פאַר עשו'ן און ער וויל נישט נעמען?, ער איז דאָך עפעס געווען אַ 'חומד ממונ', [ומה שטען יש לי רב, הלא אדרבה] מי שיש לו מנה רוצה מאתים (קה"ר א, יג), [אַז] ער האָט 'אַסאַך' וויל ער 'נאָך', וואָס איז ער עפעס געוואָרן אַזאַ [שונא מתנות], פלוצלינג איז ער געוואָרן אַזאַ גרויסער וַתָּרַן, [ואמר אַחִי] יְהִי לָךְ אֲשֶׁר לָךְ, ער וויל גאָרנישט נעמען?, פאַרוואָס?.

לא

ישוב קושיא ז

אמנם ביאור הענין כי עשו ידע שאם מקבלין ממון נעשין "משוחד" אל הנותן, והשנאה ליעקב עדיין היתה נמורה בלבו ורצה לנקום עוד ממנו כשהיה לו שעת הכושר, וע"כ לא רצה ליקח ממנו מתנות כדי שלא ידך לבבו עמו מחמת השוחד [אלא מאי] האָט ער פאַרשטאַנען [יעקב, שלכן לא רוצה ליקח, כדי שלא ידך לבבו נגדו, וכדיבואר]. (עיין להלן אות לג).

ער איז געווען מיט אים גוט 'לפי שעה', אָבער אין האַרץ האָט ער נאָך אינזין געהאַט "איך וועל מיך נאָך אַמאָל אָפּרעכענען".

און דער כלל איז, אַז מ'נעמט ביי יענעם ווערט מען "מְשֻׁחָד", פון 'דאָרט' וואו מ'נעמט פאַלט מען אַריין, [ולכן] האָט ער זיך 'געהיט' פון דעם.

פשוט ווי מ'זעט בחוש, אַז פון דאָרט וואו מ'נעמט איז מען [משוחד]. אַזוי ווי מ'זעט נעבעך בחוש, מ'פאַלט אַריין 'יעדער' אין דעם [ע"י שמקבלין הנאה ממקורות זרים. וכן להיפוך כשרשע מקבל מצדיק, עושה זאת רושם לטובה עליו (עיין ס"ג חיי תש"כ, לשון קדשו אות ל)].

און עָשָׂו האָט דאָס גוט פאַרשטאַנען, וואָרן עשו איז דאָך געווען [בעל השגה], ער האָט דאָס פאַרשטאַנען גוט [שאם לוקחין מתנות נעשים משוחדים אל הנותן, ולכן חשב עשו] "אַז איך וועל פון אים נעמען שוחד, וועל איך שוין [משוחד ווערן], וועל איך נישט קענען מיט אים שוין מער לוחם זיין".

² ועיין בחינה כיצא בזה בדברי יואל (עמוד קנח, ד"ה וכוה) וז"ל: וישלח יעקב מלאכים "לפניו" אַל עָשָׂו אַחִיו, התכוין במילת "לפניו", שלא נתיירא יעקב ממנו באותו זמן ובבחינה שהיה עומד בה, שלא היה יכול עשו לשלוט בו כלל, אבל כל השליחות היה שמא יבוא עשו להרע לזרע יעקב.

^{3א} נגד השטן, שיוכלו לשחד אותו ביה"כ עם השעיר לעזאזל. [וכן נגד האומות, שיוכלו לשחד את הבני עשו בדורות הגלות בנתינת שוחד ממון ומתנות]. ועיין בדברי רבינו ביום שלפניו בס"ג ויצא תשכ"ח (לשון קדשו 79 אות נז, והערה לד).

לב

הָאֵט ער נאָך אינזין געהאַט "איך וויל נאָך [להפרע ממנו בשעת הכושר]", אין האָרץ
הָאֵט ער אינזין געהאַט "איך בין טאַקע היצט מיט אים גוט", נכמרו רחמיו 'באותה
שעה', ווי ער זאָגט [ברש"י] (לג, ד) בידוע שעשו שונא ליעקב [אלא שנכמרו רחמיו] 'באותה
שעה', [אַבער] ער האָט דאָס פאַרשטאַנען אַז דאָס איז נישט אַלץ [אַזוי], אין אים איז
געלעגן אַמאָל [=על כל פנים] די שונאה אין האָרץ, [וחשב כן] "ער וועט [נאָך] אַמאָל
[=באיזה זמן] לוחם זיין מיט יעקב אבינו". נו האָט ער זיך געהיט [מליקח ממנו הדורון, ועל
כן אמר] "איך וויל נישט נעמען" [כדי שלא אהא משוחד ליעקב].

לג

ישוב קושיא ו - מה שהודיע לו שמועם מעין עולם הבא

(עד אחר אות לו)

ויעקב אבינו הבין זה, כי סירובו ליקח הוא כדי שיוכל עוד לנקום ממנו

יעקב אבינו האָט דאָס פאַרשטאַנען [שלכן לא רצה עשו ליקח המתנות, יען כי השנאה
עדיין נטורה בלבו, ולכן אמר לו "וכי יש לי כל" (כדיבואר להלן אות לו) והפציר בו ליקח המתנה].

לד

ובזה פירשתי בשבת העבר, דעל כן אמר לו יעקב וְלָקַחְתָּ מִנִּחְתִּי מִיָּדִי כִּי עַל כֵּן רָאִיתִי פֶּנִּיךָ כְּרָאת פְּנֵי אֱלֹקִים,
להודיע שכבר נלחם אף עם המלאך שהוא שרו, ולא יכול לו, כדי להפחידו שלא ילחום עוד נגדו

[אַזוי ווין] איך האָב געזאָגט דעם שבת^{כב}, [כן] איבערדעם איז [מיושב מה שאמר לו
יעקב מתחלה, אם נא מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְלָקַחְתָּ מִנִּחְתִּי מִיָּדִי כִּי עַל כֵּן רָאִיתִי פֶּנִּיךָ] "כְּרָאת" פְּנֵי
אֱלֹקִים וְתִרְצִנִּי^{כג}, רָאִיתִי די מלאכים, דעם שר, כ'האָב געזען, האָט ער אים דערמאָנט
"וְיָרָא" כִּי לֹא יָכַל לוֹ^{כד}. [וממילא] זאָלסט וויסן דו מעגסט נעמען ביי מיר, דו וועסט
מיט מיר נישט לוחם זיין קיינמאָל, וואָרן דו וועסט נישט 'קענען', וואָרן דו וועסט
נישט 'אויספירן', [כי אפילו] דיין שר האָט שוין נישט אויסגעפירט.

[ובזה ביארתי] איבערדעם האָט ער אים געזאָגט כְּרָאת פְּנֵי אֱלֹקִים. [דלכאורה קשה] ווי
קומט דאָס אַהער, אויך די זעלבע שאלה [כמו שהקשינו בקושיא ו על הפסוק "וכי יש לי כל"].

^{כב} בסעודה שלישית ויצא תשכ"ח (הג"ל, אות נגו). וז"ל רבינו שם (באות נה, במה שנוגע לכיבוד אומרו "כראות פני
אלקים"): לעולם פארוואָס האָט עשו נישט געוואָלט נעמען, דאָס ווייסט מען דאָך [אז] עשו איז דאָך געווען נפש
רחבה, רוח גבוהה, יש לו מנה רוצה מאתים, 'די' ווילן אודאי נעמען, פארוואָס זאָל ער נישט נעמען? [ועל כן,
מזה גופא] האָט ער [יעקב אבינו] פאַרשטאַנען, אַז ער וויל נישט נעמען האָט ער נאָך [במחשבתו שונא אליו. ולכן אינו
רוצה ליקח, ווילן] דאָס איז אַ כָּלל גדול, אַז 'מען נעמט' ווערט מען שוין 'משוחד', אַז ער 'נעמט' מוז מען שוין
זיין 'אַנדערש' צו יענעם, מוז מען שוין 'גוט ווערן' צו יענעם וכו'. [וכל זה הבין יעקב, כי] פון דעם 'נישט וועלן
נעמען', זעט אויס ער האָט נאָך אינזין געהאַט [להרע ליעקב, וממילא] האָט ער אים געמוט אַפּשרעקן, [ולכן הזכיר
לו ראיית המלאך, לומר לו] דו זאָלסט נישט האָבן 'אַזעלעכע מחשבות' מיר צו טון [שלעכטס], ווייל איך האָב געזען
דיין [שר, וניצחתי הימנו].

^{כג} ברש"י שם: אם נא מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְלָקַחְתָּ מִנִּחְתִּי מִיָּדִי כִּי עַל כֵּן רָאִיתִי פֶּנִּיךָ וגו'. כי כדאי והגון לך שתקבל
מנחתי, על אשר רָאִיתִי פֶּנִּיךָ והן חשובין לי 'כראיית' פני המלאך שראיתי שר שלך, ועוד על שנתרצית לי למחל
על סורחתי. ולמה הזכיר לו ראיית המלאך, כדי שִׁתְּיָרָא הימנו ויאמר רָאָה מלאכים וניצול, איני יכול לו מעתה.

^{כד} וז"ל בס"ג ויצא תשכ"ח (אות נז): ס'שטייט "וְיָרָא" כִּי לֹא יָכַל לו, ער האָט אים דערמאָנט 'וואָס' די רָאָה איז
[שראה המלאך כי לא יכול לו], ער האָט זיך מיט אים 'געזען', און שם נתברר כי 'איך האָב נישט מורא פאַר אים'.
[ואמר לעשו] נו זאָלסטו וויסן, אַז איך האָב שוין נישט מורא פאַר 'דיין שר', און פאַר'ן 'מלאך המות', וועל
איך שוין פאַר 'דיר' [אדורא] קיין מורא נישט האָבן, זאָלסט דיר נישט איינרעדן [להרע לו], איך וויל נאָר זיין מיט
דיר גוט', אַבער דער אמת 'האָב איך נישט מורא', [וממילא] מעגסט דו נעמען די מתנה.
און ער האָט טאַקע גענומען [כדמסיים הכתוב וַיִּפְצַר בּוֹ וַיִּחָק], ער האָט געזען ס'איז בחנם [סירובו ליקח, כי
בלאו הכי לא יוכל להרע לו, ולכן] האָט ער גענומען.

[עד כאן ממה שאמרתי בשבת העברת] כה.

לה

ולכן הודיע לו גם כן שכבר טעם מעין "עולם הבא", וזה היה מענה על דברי עשו שאמר יהי לך אֶשֶׁר לך, שיעקב יחזיק המתנה לעצמו, ולזה אמר לו יעקב כי הוא אין לו חשיבות בעשירות "בעולם הזה", אלא כל מנמתו ועבודתו הוא לצורך "עולם הבא" דהיינו לעתיד לבא, ואז הוא שיחזיר לו עשו את הכל, אבל לעת עתה יקבל ממנו הדורון נָאָר וּוָאָס'זשע דען, [עתה נשלים לבאר עוד] דעס וואָס ער [יעקב] האָט דאָ געזאָגט יֵשׁ לִי "כל" [לפי דרשת הגמרא שהטעמים הקב"ה מעין עולם הבא, וכדלעיל בקושיא ו].

לו

ער [עשו] האָט געזאָגט יהי לך אֶשֶׁר לך, איינס פון די טענות [של עשו] איז געווען האַלט עס "דיר".

האָט ער [יעקב] אים געענטפערט, מיר זאָלסט דו נישט אָנטראָגן איך זאָל עס האַלטן ביי "מיר", ביי מיר איז נאָר אַ חשיבות "עולם הבא", וְכִי יֵשׁ לִי "כל", און אויף "עולם הבא" [דהיינו עולם דלעתיד לבא]¹⁰ שטייט דאָך ער [עשו] וועט דאָך דאָס צוריקגעבן דעמאָלטס, די אַלע דורונות וואָס ער האָט דאָ גענומען [עתיד להחזירם למלך המשיח], "לעתיד לבוא" נאָך ביאת המשיח זאָגט דאָך דער מדרש¹¹ שטייט דאָך [מלכי תְּרִישִׁי וְאִיִּים מִנְּחָה] "יִשְׁיבּוּ", ["ויביאו" אין כתיב כאן אלא "ישיבו"], שטייט ער וועט [אַלעס] צוריק געבן, מְנַחָה יִשְׁיבּוּ.

האָט ער אים געענטפערט [וכפי הדרשה שדרשו שהטעמים הקב"ה מעין עולם הבא, והתשובה היתה] וואָס זאָגסט דו מיר, וואָס טראָגסט דו מיר אָן איך זאָל 'מיר' האַלטן [די מתנות], ביי "מיר" איז נישט קיין חשיבות דער "עולם הזה", [נאָר] "עולם הבא", און 'דעמאָלטס' וועל איך עס [שוין ממילא] האָבן צוריק פון דיר. "דעמאָלטס" ווען ס'וועט קומען [זמן הגאולה לעתיד] ס'וועט זיין עולם הבא, וועסט דו מי שוין [צוריק געבן], דעמאָלטס וועסט דו "מיר" צוריק געבן, דעמאָלטס וועל איך ביי דיר נעמען צוריק.

דעמאָלטס וועל איך צוריק נעמען, אָבער "היצט" קודם, ביי אים [יעקב] איז דאָך נישט קיין חשיבות געווען "עולם הזה", ווילאנג ס'ציט זיך דער "עולם הזה" האָט ער געזאָגט [לעשו] "האָלט עס דיר" [אויף דערווייל].

קומט אויס 'דאָס' [מה שהודיע מענין "עולם הבא"] איז געווען אַ תשובה אויף 'דעם' [מה שסירב עשו ליקח].

[ועיין עוד להלן אות מד בסיום ביאור דרשה זו שהודיעו ענין עולם הבא.

ובביאור הדרשה שהודיעו שלא שלט בו יצר הרע, עיין להלן אות נג)

¹⁰ ששם ביאר רבינו כוונת מה שאמר לעשו "כראות פני אלקים", וגם כוונת מה שאמר "וכי יש לי כל" לפי דרשת הגמרא שלא שלט בו יצר הרע ומלאך המות. וכאן בא רבינו להשלים ביאור כוונת מה שאמר "וכי יש לי כל" לפי דרשת הגמרא עוד שהטעמים הקב"ה מעין עולם הבא (עיין שם בס' יצא, באות נד, שרבינו הוזכר גם זאת שם בהקושיא, אבל לא סיים לתרוץ זאת שם, והשלימו בכאן). ועיין עוד להלן אות נג, שמבאר רבינו כאן עוד כוונה גם בדרשת הגמרא שלא שלט בו "יצר הרע".

¹¹ דימות המשיח גם כן נקרא "עולם הבא" בדברי רז"ל, וכמו שהאר"ך בזה היפה תואר (שמו"ר פ"ב, ט), עיין דברי יואל בשלח עמוד של"ה. (חידושי תורה למסכת).

¹² במדרש נחומא (וישלח סימן יא) אמר רבי הושעיא, אמר לי זקן אחד וכו', עתיד עֶשׂו להחזיר ליעקב כל מה שנטל מיעקב, שנאמר מִלְכֵי תְּרִישִׁי וְאִיִּים מִנְּחָה יִשְׁיבּוּ (תהלים עב, י), מנחה יְבִיאוּ אֵין כתיב כאן, אלא מְנַחָה יִשְׁיבּוּ וכו' ומה אם שנתן לו מדעתו ודחק עליו שלא היה מבקש ליטול, שנאמר וְיִאמְרוּ עֶשׂוּ יֵשׁ לִי רֵב, הוא מחזיר, דברים שנטלו מישראל באונס, על אחת כמה וכמה. ועיין בראשית רבה (עח, יב).

לו

תובן הדברים לענינינו:

אם יהודי נחברך בממון, צריך לידע שתכלית הדבר אינו לצורכי "עולם הזה", אלא שישתמש בוה לצדקה ועניני "עולם הבא" דער אמת, א איד אַז דער אייבירשטער העלפט אים אַז ער "האַט", ווייסט ער [אז] דער 'תְּכִלִּית' איז [עבור "עולם הבא"], דער 'תְּכִלִּית' איז נישט פֿאַר "עוֹלָם הַזֶּה", ער ברויך דאָס צו נוצן [על עניני "עוֹלָם הַבָּא"].

לח

אם דברים הגשמיים שקיבל עשו, ויחזור לבני ישראל לעתיד, קל וחומר למה שנותנים על צדקה ועל דברים טובים, שהקב"ה יחזיר לו כפלי כפלים לעתיד לבא, עם תוספת ריבוי פירותיהן ופירות פירותיהן

זיי זאָגן דאָךְ^{כח} ס'איז אַ "קל וחומר", מַה־דאָךְ וואָס ער האָט אים געגעבן 'ברצון' [מתנה לעשן] האָט ער צוריק געגעבן [לעתיד לבא], על אחת כמה וכמה [מה שהאומות לקחו מישראל באונס]^{כט}.

[ואין צריך לומר] וואָס איז שייך [צו זאָגן] ביי "צִדְקָה", דעס וואָס מ'גיט אויף "דְּבָרִים טוֹבִים", איז דאָךְ אַ "פשיטות" אַז דער אייבירשטער וועט העלפן אַז מ'גיט עס צוריק [מן השמים].

ובפרט בהחזקת תלמוד תורה שאינו נכנס כלל בחשבון "הקצבה" של מזונותיו של אדם, שבוה אמרו שאם מוסיף מוסיפין לו בחזרה אפילו "בעולם הזה"

[ובפרט] ביי [החזקת] "תלמוד תורה" שטייט דאָךְ אַרויס (ביצה טז). מזונותיו של אדם 'קצובים' [מראש השנה] חוץ מהוצאת בניו "לתלמוד תורה" [שאם פחת פוחתין לו ואם הוסיף מוסיפין לו מן השמים], אַז דאָס איז ניטאַמאָל 'קצובים', דאָס גיט מען צוריק [אפילו] אויף 'דעם עולם', שטייט דאָךְ.

נו אָבער אויף 'ענעם עולם' גיט מען דאָךְ צוריק כָּפֶל כָּפֶלִים [כדכתיב] [הושע י, יב] 'זִרְעוּ לָכֶם לְצִדְקָה' [שהקב"ה 'זורע' את הצדקה בגן עדן ומתרכה מזה 'פירות']^ל, מ'גיט צו [בנוסף] לתשלומי הקרן, משלמין גם] מיט די "פירות".

^{כח} במדרש תנחומא מובא לעיל אות כז.

^{כט} ועיין קרוב לזה במסיבה מוצש"ק וישלח תשי"ד (הנדפס בחידושי תורה למסיכות בהשטות לח"א) וז"ל (שם עמוד תצט): אמנם הנה לא זו בלבד מה שנשתנו ישראל לצדקה בפועל נחשב לזכות ולדורון, אלא אף גם כל הממון 'שלקחו' אומות העולם מישראל או מה שזקוקים 'ליתן' להם מחמת גזירת הגלות, גם כן היא נחשב לישראל לזכות כאילו עשו בו צדקה ומעשים טובים, שהרי אילו היה נשאר בידיהם היו יכולים לעשות בו מצות ומעשים טובה כמו שעשו בממון שהיה בידם, וע"כ גם זאת יהא נמסר למלך המשיח לדורון. ולפי זה גם כל אותן הדורות שנתן יעקב אבינו לעשו נחשבים ליע"א לזכות, שהרי אילו נשאר בידו בוודאי היה עושה בו מצות ומעשים טובים. וזה כוונת המדרש שכל אותן הדורות שנתן יעקב אבינו לעשו ישיבו אומות העולם למלך המשיח וכו', וזה ודאי יהיה דורון גדול ויקר הערך (עיי"ש עוד לפי דרכו).

^ל עיין במדרש תהלים (שוח"ט מזמור ל): וְלֶךְ ה' חֶסֶד כִּי אַתָּה תִּשְׁלַם לְאִישׁ כְּמַעֲשָׂהוּ (תהלים סב, יג). רבי יהודה ורבי נחמיה אמרי, מדת פורענות עֲקָרָה ואינה עושה פירות, מדה טובה עושה פירות. שנאמר זִרְעוּ לָכֶם לְצִדְקָה קָצְרוּ לְפִי חֶסֶד (הושע י, יב).

ובפרקי דרבי אליעזר (פרק לב): וְזִרְעוּ יִצְחָק בְּאֶרֶץ הַיָּדָא (תולדות כו, יב), רבי אליעזר אומר וכי זִרְעוּ דגן זִרְעוּ יצחק חס ושלוש, אלא לקח כל מעשר ממנו וזרע צדקה לעניים ולאביונים, כשם שאתה אומר זִרְעוּ לָכֶם לְצִדְקָה קָצְרוּ לְפִי חֶסֶד, וכל דבר ודבר שיעשר פתח לו הקב"ה מאה שערין של מיני ברכות שנאמר (תולדות שם) וְיִמְצָא בִּשְׁנָה הַיָּדָא מֵאָה שְׁעָרִים.

ובספר חסידים (סימן שכא): הנותן צדקה לשם שמים, הקב"ה 'זורעה', כיצד אם נותן להם כסף או שוה כסף או כל דבר שהוא הנאה לעני, והכל כנגד העוני, הרי 'מענה' לעני שקול כנגד 'הרבה' לעשיר, והקב"ה 'זורעה' בגן עדן. כמה תבואה יכולים לקנות במעות, וזורעם בגן עדן וצומחים, בכל שנה ושנה מכניסם לאוצר, וכן מיני

[וואָפּ 'בעולם הזה' אוכלים 'הפירות', כמו שאמרו במשנה (פאה א, א) אלו דברים] שאדם אוכל "פירותיהם" בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא [וכו', "ותלמוד תורה" כנגד כולם].

לט

דער אייבירשטער זאָל העלפֿן די אידן וואָס מ'גייט אויף "דברים טובים" וואָס דאָס איז דער 'תכלית' [להעמיד דורות נאמנים לה' ולתורתו].
מ'דאַרף דאָס אינזין האָבן [שיהיה כוונת הנתינה לשם שמים ולתכלית עולם הבא, ולא לצורך עיני עולם הזה^{לא}].

מ

[קושיא ה]

למה לא התאבק המלאך עם אברהם ויצחק, כמו שהתאבק עם יעקב

ווי ער האָט דאָ געפרעגט, פריער האָט איינער^ל געפרעגט די קשיא, פאַרוואָס ער [המלאך שלחם עם יעקב] האָט זיך נישט געשלאָגן מיט אברהם און מיט יצחק. [וחשבת] כוועל פאַרענטפערן די קשיא.

מא

ישוב קושיא ה

איש יחידי שעובד את ה', אין כואב להשמן כ"כ שיתעצם להתאבק עמו, משא"כ מי שרוצה לפרסם התורה והאמונה לרבים, שזה כואב לו מאוד

דער תירוץ איז פשוט. יעדן מענטש 'אַליין', [ובפרט] מ'זעט יענער איז שוין 'אויסגעהאַרעוועט' איבערהויפט, האָט ער [הבעל דבר] נישט וואָס צו טון [ללחום עמו, כי כבר בחר בחיים ולא ירצה לשמוע אליו].
נאָר אַז מ'וויל פאַרשפרייטן אין "דער וועלט" 'אידישקייט', מגדל זיין "קינדער" [לה' ולתורתו], דאָס טוט אים וויי, דאָרט לאָזט ער זיך נישט.

מב

ולכן באברהם ויצחק, שלא ראו עדיין בדרך הטבע שיומשך מזה הכלל ישראל, כי אברהם הוליד את יצחק רק בדרך נס, וכן יצחק היה עקר כמה שנים, לא התאבק המלאך עמהם, משא"כ ביעקב שאצלו התחיל המושכת הכלל ישראל בהעמדת י"ב שבטים

אברהם אבינו [מה שנולד לו יצחק] איז דאָך געווען בנס, [און ווען] יצחק איז געבוירן געוואָרן איז ער אויך געבוירן געוואָרן אַן עָקָר, מ'האָט נישט גערעכנט אַז ס'וועט זיך ציען דורות.
ווען איז מען געוואויר געוואָרן אַז ס'וועט קומען אַ כלל ישראל, י"ב שבטים?, דאָס איז מען געוואויר געוואָרן ביי יעקב אבינו. יעקב אבינו איז געווען דער ערשטער וואָס ער האָט מעמיד געווען י"ב שבטים.

מגדים, ונהנה מהם לעולם הבא, שנאמר (ישעי' סא, יא) כִּי כְּאֶרֶץ תּוֹצִיא צִמְחָה וְכִגְנָה זְרוּעֶיהָ תִּצְמַח כֵּן ה' אֱלֹקִים יִצְמַח צִדְקָה וְתִהְיֶה נֶגֶד כָּל הַגּוֹיִם, וכתוב (תהלים צז, יא) אור זרע לצדיק, וכתוב (שיר השירים ז, יד) וְעַל פְּתָחֵינוּ כָּל מְגִדִּים חֲדָשִׁים גַּם יִשְׁנִים, וכתוב (האיניו לב, לד) הֲלֹא הוּא כִּסֵּס עֲמָדֵי חֲתוּם כְּאוֹצְרֹתַי, וכתוב (הושע י, יב) זָרְעוּ לָכֶם לְצִדְקָה קְצֹרוֹ לְפִי חֶסֶד. כל מי שמהנה צדיק, כפי הנאה שנהנה וכפי המעשה. אם עני הוא ונותן פרוטה לעני, יש לו זכות 'בפרוטה' יותר מלעשיר 'כמה פרוטות'.

^{לא} ובחידושי תורה למסיבות כתוב, וצריך לתת לב על זה שרק זה הוא התכלית מה שנותנים על דברים טובים.

^{לב} כפי הנראה הכוונה לאחד מן הדרשנים שדרש באותה מסיבה לפני דרשת רבינו, בנוכחות רבינו.

ווי דער נזר הקודש זאָגט^{לב} [בפירוש המדרש] (ב"ר סג, ב) [על הפסוק] (ישעי' כט, כב) [אָל
בית] יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אַבְרָהָם, מֵיִינֵט מֵעַן נִישֵׁט יַעֲקֹב, מֵיִינֵט מֵעַן דִּי "דורות",
דעם "כלל ישראל" וואָס קומט אַרויס פֿון יַעֲקֹב אַבינו.

מג
ולענינו:

בהעמדת חינוך יהודי להמשכת הדורות, שם הוא המלחמה הכבירה, כי הבעל דבר רוצה למנוע זה וצריכין להתגבר עליו
ביי אַ אידישן חינוך וואָס ס'זאָל זיך ציען אידישקייט [לדורות הבאים], דאָרט
שטעלט ער זיך דער עיקר, דאָרט איז די גרעסטע מלחמה.
אַ זאך וואָס ס'קאָן שפּאַטן חלילה לדורות, אויף יסודות האמונה, מ'זאָל מגדל זיין
"קינדער" און מגדל זיין "תלמידים" וואָס זיי קאָנען פאַרשפּרייטן 'אידישקייט',
[פאַרשפּרייטן] "תורה וטהרה" בישראל, דאָרט ליגט די גרעסטע מלחמה.

מד

עוד ביישוב קושיא ו - חודעת "עולם הבא"

ועל זה היה מלחמתו ויגיעתו של יעקב אבינו, שיומשכו דורות ישראל שיוכלו לזכות לעולם הבא ולעיתיד לבא
[ויען שעיקר מלחמת עשו ושרו הוא על העמדת דורות ישראל], איבערדעם האָט ער אים
געזאָגט וְכִי יֵשׁ לִי "כל" [דהיינו מעין "עולם הבא"], ער האָרעוועט אויף 'דעם', אויפן
'עתידות', [שכל ג'יעתו הוא עבור דורות העתידים, ולתכלית שיגיעו לעולם הבא ולעולם דלעתיד לבא,
ועל כן לא יניח עצמו להתפתות להזניח כלום מענין זה, ולשווא הוא כל מלחמתו נגדו בזה].

מה

חקרמה ליישוב קושיא ד

(עד אחר אות נ)

[חזרה על ישוב קושיא ב-ג]

יעקב אבינו הודיע לו כי אף שהוא נכנע כנר, מכל מקום בננוע לשמירת תר"ג מצות ירחום עבור זה בכל מה שביכולתו
היצט לאמיר גיין צוריק [למה שביארתי ביישוב קושיא ב-ג (באות טח-כ)].

^{לב} עיקר ענין זה מובא בדברי רבינו כמה פעמים בשם "היפה תואר". ולדוגמא עיין דברי יואל (לך עמוד רמ) וז"ל:
דאינא בבראשית רבה ריש פרשת תולדות, אברהם לא ניצל מכבשן האש אלא בזכותו של יעקב, משל לאחד
וכו', כך אברהם יצא דינו מלפני נמרוד לישרף, וצפה הקב"ה שיעקב עתיד לעמוד ממנו, אמר כדאי הוא אברהם
להנצל בזכותו של יעקב, וה"ד לכן כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם. והקשה היפה תואר, תימה
למה לא היה אברהם כדאי להנצל בזכות עצמו, עד שהוצרך לזכות יעקב. ותירץ, שמן הדין כל מי שמוסר נפשו
על קדושת השם אין ראוי שיצילוהו ה', כי טוב השלימות הגדול הזה וכו', ולזה אברהם מצד עצמו מן הדין היה
שישרף, כי זהו הטוב והראוי לו, אלא מפני משך זרע הטהור שעדיין לא יצא ממנו ניצול, ולהכי נקט יעקב,
שהוא שלשלת הייחוס אשר היתה מטתו שלימה, עכ"ל. מבואר עכ"פ דתכלית הצלתו של אברהם אבינו ע"ה
מכבשן האש, היה רק בשביל להעמיד דורות ישראל, עכ"ל הדברי יואל שם.

ומ"מ כאן מזכירו רבינו בשם "הנזר הקודש", כי עיקר הנקודה שרבינו מביא בכאן הוא דגם זכות "יעקב"
שהזכירו במדרש, אין הכוונה על יעקב אבינו לבד, אלא על דורותיו אחריו שהוא הכלל ישראל, ונקודה זו
מבואר בעיקר בדברי הנהג"ק שמפרש כן בדעת היפה תואר. וז"ל שם: בהא דמסיק אברהם לא ניצול מכבשן
האש אלא בזכות יעקב, כבר האריך היפה תואר למעניתו בזה, לבאר הטעם למה תלה הצלתו דוקא בזכות יעקב
ולא בזכות עצמו, והיפה תואר שם על פי 'דרכו' מסיק דלאו דוקא יעקב לבד אלא הכוונה הוא על יעקב וזרעו,
כי יעקב הוא שלשלת הייחוס אשר היתה מטתו שלימה, ולפיכך המשלים [במדרש שם] לבת הנישאת למלך, לפי
שעתידיים להתדבק בו בקבלת התורה, וכן משמע נמי לישנא דקרא התם, דכתיב כה אמר ה' אל "בית" יעקב,
דמשמע זרע יעקב. וכן הא דכתיב בתריה התם, לא עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו יחורו כי בראתו ילדיו מעשה
ידי בקרבו וגו' הרי מבואר דקרא בזרע יעקב משתעי, ובזכותם ניצול אברהם מכבשן האש. אבל מ"מ לפי זה
קשה אמאי באמת נקט הכא יעקב ולא נקט זרע יעקב, או בית יעקב כלישנא דקרא, לכן נראה לי דייקא מדלא
כתיב אשר "פרו" בלשון רבים, אלא אשר "פרה" בלשון יחיד, דמשמע דיעקר מילתא תליא ביחיד המיוחד
שבהם הוא יעקב, כי גם זכות זרעו לא נמשך אלא ממנו וכו'.

ער האָט דאָ געזאָגט תרי"ג מצות שמרתי, פאַרוואָס האָט ער אים דאָס געזאָגט, ער זאָל וויסן איך וויל טאַקע [להיות שלם עמך ונכנע לפניך], אָבער דאָס זאָג איך דיר פאַראַויס [אַז נאָר] ביז אהין !.

טאַמער וועסטו וועלן 'אַגרידן' מיך אין "שמירת התורה והמצוות", אַז דו וועסט וועלן חלילה גיין אַ וועג וואָס עס 'נעמט צו' [דן] "תורה הקדושה" מיט די "מצוות" מיט "אמונה" מיט "גידול בנים צו אידישקייט" צו פאַרשפּרייטן, דאָרטן וועל איך נישט זיין [נכנע בבחינת גר], זאָג איך דיר פאַראַויס [אַז דאָרטן] וועל איך לוחם זיין פֿל מַה שֶׁבִּיכּוֹלְתִּי !, איך וועל מיך נישט 'צוריק שרעקן' !.

אויף דעם האָט ער אים געמוזט באַפעלן תרי"ג מְצוֹת שמרתי.

מו

ולכן שלא יחשוב עשו שיוכל להחלישו משמירת התורה, אמר לו כי "אפילו פרה אדומה הקרבתי" (כדיבואר) ער [עשו] וועט אָבער 'דאָך' קלערן, ער וועט זיך פּרובירן [להתגבר למולו בכל כחו לבטלו משמירת התורה ומצוות], לכן אמר לו אפילו פרה אדומה הקרבתי, וכדיבואר.

מז

סוד פרה אדומה - כל דבר נתפעל מהפכו

במדרש ביקש שלמה לידע סודה של פרה, אמר אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני. והקשה היש"מ דהיה לו לומר, ביקש שלמה לידע "ולא ידע", ומדלא אמר כן משמע שבאמת ידע, וא"כ למה אמר שהיא "רחוקה" ממני [ויתבאר בהקדם וואָס] דער זיידע זכורנו לברכה זאָגט אין ישמח משה^{לו}, ס'שטייט^{לו} ביקש שלמה לידע טעמה של פרה, [אמר] (קהלת ז, כג) אֲמַרְתִּי אֲחַכְמָהּ וְהִיא רְחוֹקָה מִמֶּנִּי. [והקשה הישמח משה] ער האָט געדאַרפט זאָגן ביקש לידע טעמה "ולא ידע" [אמר אמרתי אחכמה וגו', ומדלא קאמר הכי, מכלל שידע, אם כן] וואָס זאָגט ער "והיא רחוקה ממני".

מח

וביאר על פי דברי הכל' יקר, שמבאר הטעם שפרה אדומה מטהר טמאים ומטמא טהורים, כי כל דבר מתפעל מן "היפכו", ובפרה אדומה יש מים ועפר שהם טהרה וטומאה, והטהור נתפעל מן העפר לְהִטְמָא, והטמא מתפעל מן המים לְהִטְהָרַת. זאָגט ער אַזוי:

[על פי וואָס] דער כלי יקר זאָגט^{לה}, די גרעסטע פליאה ביי די פרה אדומה [איז אַזן ס'איז מטהר טמאים און מטמא טהורים].

^{לו} פירוש: נישט צוריקציען זיך פאַר שרעק.

^{לה} כדי שיזכה עשו להברכות, כאשר אמר לו אביו (תולדות כו, מ) וְהָיָה כְּאִשֶּׁר תִּרְדּוּ וּפְרָקֶתְ עֵלּוֹ וגו'. (דברי יואל).

^{לו} בישמח משה (ריש פרשת חקת) בקושייתו: להבין המדרש בקש שלמה לידע סודה של פרה אדומה, אמר אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני. דלפי פשוטו הוה ליה לומר בקש לידע "ולא ידע" אמר אמרתי וכו', ומדלא קאמר הכי, מכלל שידע, אם כן אמאי אמר והיא רחוקה ממני. - והנראה לי דבאמת ידע [שלמה טעם פרה], וזה שאמר אמרתי אחכמה וכו', בו רָמַז טעמו של פרה, וכמו שאבאר. (ויעיי"ש שמבאר בב' אופנים, ורבינו מביא כאן תירוצו באופן הב', והענות להלן הערה לט).

^{לו} עיקר הענין הוא במדרש רבה (במדבר יט, א), אבל שם הוא בשינוי לשון. ובכמה ספרים שלאחר הישמח משה מובא המדרש בלשון של הישמח משה, וכן בייטב לב ובקדושת יום טוב ובדברי רבינו. ויתכן שכונת הישמח משה על מדרש אחרת בלשון זה, שהיה קבלה בידו, וכמו שמביא בספרו כמה מדרשים שאינם מצויים אצלינו.

^{לה} בכלי יקר (חקת יט, כא): וּמִזֶּה מִי הַנִּזְהָר וְכִסֵּם בְּגָדָיו. רוב המפרשים יִצְאוּ לְלִקּוֹט וְלֹא מֵצְאוּ טַעַם מִסְפִּיק לְמַה הַפֶּרָה הַמִּטְהָרִת הַטְּמָאִים טַמְאָה הַטְּהוּרִים. ועתה הֵט אֶזְנְךָ וְשִׁמְעוּ, כי מצינו שכל אוכל אינו מוכשר לטומאה עד שיפול עליו מים (שמיני יא, לח), ואיך אפשר המים שמקורם טהרה יסבכו הטומאה. אלא ביאור הענין כך הוא, שכן הוא בטבעיות שכל דבר אינו מתפעל כי אם מִקִּפְכוֹ, ולא ממה שהוא ממינו, כדרך שהיצר הרע מתגרה יותר בישראל מבאומות, ובתלמידי חכמים יותר מכולם (סוכה נב, ב), לפי שכולם הפכיים לו, על כן הוא רוצה להתגבר

זאָגט דער כלי יקר [להסביר] פאַרוואָס איז דאָס, [ווייל מי הנדה פון] די פרה אדומה איז געווען עפר און מים.

"מים" איז פון 'חסדים', פון די קדושה.

[און] "עפר" איז דער 'דין' [וכח הטומאה].

זאָגט ער, דער כלל איז, יעדע זאך ווערט נתפעל מן 'ההפכי', אַז ס'באַגעגנט אַ זאך דאָס 'הפכיות' [של] ווערט עס שטאַרקער, וואָרן ס'ווערט, דאָס התפעלות קומט [מן הפכו], פון הפכיות קומט דאָס התפעלות.

איבערדעם זאָגט ער, ביי דעם "טמא" וועלעכס איז דאָס הפכיות?, די "מים" וואָס ס'איז מטהר!, ממילא ביים "טמא" ווערט נתעורר דער כח המים, ווייל דאָס איז די הפכיות פונעם טמא, איבערדעם איז עס מטהר.

[מה שאין כן] ביי אַ "טהור", דאָס מים איז דאָך נישט קיין הפכיות [אצל], ביים טהור איז דאָך דאָס הפכיות [דער] "עפר", [ממילא] ווערט נתעורר דער כח העפר, איבערדעם איז עס "מטמא" טהורים.
אַזוי זאָגט דער כלי יקר.

מט

ועל פי זה מבאר היש"מ מה שמרו דאין אדם עומד בדברי תורה אא"כ נכשל בה, כי נתפעל מהפכו עד שמתגבר עליו

זאָגט דער ישמח משה^ט [לבאר על פי זה, דעס וואָס] ס'שטייט (גיטין מג.) אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בה^ב, [וביאר] פאַרוואָס איז דאָס, [ווייל] אַז ער ווערט אַמאָל נכשל, באַגעגנט ער דאָס 'הפכיות', קומט ער צו אַ 'גרעסערע השגה', ווערט ער 'שטאַרקער' אין די תורה הקדושה.

עליהם. וזה טעם שסמוך לעליית השחר החושך מתגבר, כי כל דבר מתפעל מהפכו דווקא. לפיכך כל אוכל וזרע אינו מתפעל מן הטומאה לעשות בו רושם, עד שיבא עליו מים שכולם טהרה, ואז הטומאה רצונה לנצח הטהרה ומתגבר עליה ועושה בה רושם. כך מי נדה שיש בהם מים שכולם טהרה ויש שם אפר פרה שכולו טומאה, והם מעורבין יחד, לפיכך אם מי נדה זורק על אדם טמא או אין האדם מתפעל מן האפר, שהרי הוא ממינו, אבל הוא מתפעל מן המים שהם הפכיים לו, כי הוא טמא והמים טהורים, על כן המים פועלים בו ומנצחים הטומאה. אבל אדם טהור הנושא מי הנדה, אינו מתפעל מן המים, כי הם ממינו, ששניהם טהורים, אבל הוא מתפעל מן האפר שהם הפכיים לו, כי הוא טהור והאפר טמא, על כן האפר פועל בו ועושה בו רושם לטמאו.

^ט בישמח משה (שם ד"ה עוד) ו"ל: עוד ביאור על המדרש וכו', דקשה אי לא ידע, הוה ליה למימר "ולא ידע". ונ"ל בהקדים לפרש הפסוק (איוב יד, ט) מי יתן טהור מטמא לא אֶחָד [ובגמרא (נדה ט.) דרשוהו על פרה אדומה], נראה לי, על פי מה שכתב בכלי יקר הטעם על שמטמא טהורים ומטהר טמאים, משום שכל דבר נפעל מהפכו, עיין שם בדבריו כי נעמו.

והנה על פי זה פירשתי (בפרשת ואתחנן) כָּל־לֶבָב בִּשְׁנֵי יָצָרְךָ, ביצר טוב וביצר הרע (ברכות נד.) כי נפעל מהפכו. ועל פי זה יובן אמרם (שם לה:) במקום שבעלי תשובה עומדים, אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד. ועל פי זה יובן וְשִׁבִּיתָ שָׂבִי (תצא כא, פ.) כי הוא מתגבר תמיד כשמרגיש הפכו, הכי נמי כשתרגיש בו, והבן. ועל פי זה מבואר הפסוק מי יתן טהור מטמא לא אֶחָד, ר"ל מי שהוא אינו אחד עם אותו הדבר, נפעל מהפכו, ודו"ק.

והנה דרשו רז"ל (גיטין מג.) וְהַמְּשָׁלָה הָאֵתָּה תַּחַת יָדְךָ (ישעי' ג, א), אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהן, ונראה שהיינו גם כן מטעם הנ"ל, דמהפכו שהיא המכשלה והטעות, נפעל מאד כשמרגיש בו, ומגביר שכלו ובא לידי שלימות השגה, וזה פשוט וברור.

וזה אמרם ו"ל בקש שלמה לידע טעמה של פרה אדומה מפני מה מטמא טהורים ומטהר טמאים, אמר אֲמַרְתִּי אֲחֻקָּמָהּ וְהִיא רְחוּקָה מִמֶּנִּי, ר"ל כשהיא "רחוקה ממני" דהיינו כשבא למכשול, אז נתפעל מהפכו ובא לשלימות השגה, וזה בעצמו הטעם של פרה אדומה, והיא פירוש יקר בס"ד.

^ב ופירש"י (גיטין שם): שאין אדם עומד על אמיתות עד שיכשל בהן להורות טעות ויכלימוהו והוא נותן לב ומבין. - ובחגיגה (יד.) פירש"י: כשהלמיד נכשל בשמועתו פעם ראשונה ושניה, הוא נותן לב לעמוד על שמועות. - ובשבת (קכ.) פירש"י: עד שאומרן שנים ושלשה פעמים בשיבוש.

ג

ונמצא כי סוד פרה אדומה הוא שכל דבר נתפעל מן היפכו, ולזה לא אמרו במדרש "ולא ידע", כי באמת ידע והוא מפרש הסוד, כי אם "אמרתי אחכמה", הדרך לזה הוא על ידי שהיא "רחוקה ממני", ועי"ז אני מתפעל מהפכו להשיג אח"כ יותר השגה, וזהו גופא הוא סודה של פרה

זאָגט ער [דזהו כוונת המדרש] ביקש שלמה לידע טעמה של פרה, [דהכוונה] ער האָט [יא] געוויסט דעם טעמה של פרה. אמר אמרתי אחכמה, ווען וועל איך ווערן "אחכמה", והיא רחוקה ממני, אַז איך וועל מיך דערזען [שהיא] "רחוקה ממני", וועט ער נתפעל ווערן [מן ההפכיות, ושוב ישיג יותר].

און "דאָס" איז דער טעם פון פרה, אין דעם [אמרתי אחכמה, ליגט דער טעם]. ער זאָגט נישט "ולא ידע", [כי הכוונה שבאמת ידע, און] מיט דעם אחכמה והיא רחוקה האָט ער דערציילט דעם טעמה של פרה. [עד כאן דברי הישמח משה].

נא

ישוב קושיא ד

וזה שהודיע יעקב לעשו כי הקריב פרה אדומה, ואם כן הוא יודע מן זה הסוד שכל דבר נתפעל מהפכו, וממילא לא יחשוב עשו להתגבר עליו למונעו משמירת תרי"ג מצות, כי אדרבה מזה יתפעל יעקב להתחזק עוד יותר בשמירתם [והיוצא מזה כי מן פרה אדומה נלמד ענין זה, שכל דבר מתפעל מהפכו. ולכן] האָט ער דאָס מגלה געווען פאַר עשו'ן [שהקריב פרה אדומה].
דו [עשו] וועסט דאָך אפשר קלערן, איך [יעקב] בין טאַקע נישט, איך בין נישט קיין שר וחשוב, [וממילא] וועסט דו דיך [וועלן] נעמען מיט מיר לוחם זיין פאַר תרי"ג מצות [לבטלני משמירתם ח"ו].

זאָלסט וויסן, איך האָב מקריב געווען אַ "פרה אדומה".

[וממילא] ווייס איך דעם סוד, אַז ווי מער דו וועסט 'גיין' [במלחמה נגדי בענין שמירת הדת] וועל איך 'שטאַרקער ווערן', [כי מפרה אדומה] ווייס איך דעם סוד אַז מ'ווערט נתפעל מן ההפכיות, וואָרן דער סוד פון פרה אדומה איז דאָך אַז מ'ווערט נתפעל פונעם הפכיות.

[ולכן] אַז דו וועסט ווערן, דו וועסט ארויסווייזן אַזאַ גרויס 'התנגדות', וועל איך מיך שטאַרקן, וועל איך 'שטאַרקער' ווערן, וואָרן דאָס איז דער סוד פון פרה אדומה.

נב

איבערדעם האָט ער אים אָנגעזאָגט, ער האָט אים געזאָגט עס לָבֵן גִּרְתִּי וּתְרִי"ג מצות שמרתי [ואפילו פרה אדומה הקרבת].

[דשמה תאמר] לכאורה ביזט געווען "נעבן לבן", און ביזט נישט געוואָרן קיין "שר וחשוב", און לבן איז געווען 'אָזוי גרויס' און 'אָזוי שטאַרק' [בטומאה ובכשפים], ער איז געווען ער האָט געהאַט 'אָזויפיל חֵילוֹת' געהאַט אונטער זיך, און דו ביסט אָזוי געווען 'צובראַכן', נו וויאָזוי האָסט דו 'אויסגעהאַלטן'.

זאָלסט דו וויסן, דערצייל איך דיר 'וויאָזוי' [האיך החזקתי מעמד נגד לבן הרשע]. זאָלסט דו וויסן, זאָלסט אַריינקוקן אין די "פרה אדומה", אַז איך האָב מקריב געווען אַ פרה אדומה האָב איך געוואוסט דעם סוד אַז ווי מער דו וועסט דיך מתגבר זיין, - ווי כ'האָב פריער (אות יז-כו) געזאָגט [בענין] אברהם "העברני", - וועל איך שטאַרקער ווערן [ואעמוד בְּעֶבֶר שכנגד].

הָאָט ער אים פֿאַראויס געוואָרנט, זאָלסט וויסן, איך וויל און איך גיי לבקש אהבתך, איך וויל "שלום" מיט דיר, נאָר טאָמער וועסט דו דיך אָבער וועלן עפעס 'באַרירן' אַ זאָך פֿון 'דעם' [משמירת תרי"ג מצות], זאָלסט דו וויסן וועל איך שטאַרקער ווערן [בשמירתם, ווייל] דאָס איז דער סוד פֿון פֿרה אדומה.

איבערדעם האָט ער געזאָגט, לאַ נעשיתי שר וחשוב, אָבער פֿונדעסטוועגן אָבער תרי"ג מצות שמרתי, צו דעם האָב איך מיך [געהאַלטן], פֿון דעם [גופא מה שלבן לחם נגד זה] איז געקומען דאָס התגברות [בשמירת תרי"ג מצות].

נג

המשך ישוב קושיא ו - מה שהוריע לו שלא שלט בו "יצר הרע"

מלכד מה שהוריע לעשו כי לא יוכל לו, כי אפילו שרו לא יכול לו, הוריעו עוד כוונה בזה שאין תועלת כמה שאומר לו שחוק המתנה לעצמו, כי הוא אין מדרתו בדרך "היצר הרע" להשתמש בממון רק עבור "עולם הזה", רק ישתמש בזה עבור "עולם הבא" שזה אינו כפי רוחו של עשו, ובמה שיתגבר להחלישו מזה אדרבה יתחזק עוד יותר

איבערדעם האָט ער געזאָגט וְכִי יֵשׁ לִי כָל, אַזוי ווי כ'האָב פֿריער געזאָגט (באות יא-)

(יב) [שדרשו מזה שלא שלט בו "יצר הרע"].

[דהנה] דער "יצר הרע" דאָס איז איינס^{מא}, [ולכן אמר לו יעקב] זאָלסט דו וויסן וַיֵּרָא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ, איך בין שוין 'בייגעקומען' אין דעם [וכמו שפירשנו בשבת העבר (עיין לעיל אות לד ובהערה כה), און] אין 'אינוועגס' האָט ער אים געזאָגט [עוד כוונה בזה לדרכינו, כי תדע אַן] דו גיסט מיר גאַרנישט [במה שאתה מסרב ליקח המתנה ואתה אומר אָחִי 'יְהִי לְךָ אֲשֶׁר לְךָ', שאחזיקנו אני לעצמי^{מב}].

ווייל אַ "יצר הרע" ווער ס'האָט [עס יאָ], אַז ער האָט עפעס 'פֿאַרמעגן' איז דאָך פֿאַרהאַנדן [אַז] ער קאָן עס נישט געבן פֿאַר אַ 'דָּבָר טוֹב', ער האָט אַ גרויסן "יצר הרע", [און] תָּאוֹת מָמוֹן, דאָס איז איין יצר הרע [שאותו יצר הרע שמסיתו לְהִתְאוֹת לַמָּוֶן ולהוציאו עבור צרכי עולם הזה, הוא מסיתו שלא ליתן עבור צורכי עולם הבא].

[ולזה אמר לו יעקב] וְכִי יֵשׁ לִי "כָּל" [וכמו שדרשו שאין היצר הרע שולט בו, וממילא] אַז האָב איך עפעס, איז עס 'אַנעם' "יצר הרע", נון איך דאָס נאָר אויף "דברים טובים" (וכדלעיל אות לו-לז) [וזהו היפך רצונך].

איז פֿונקט פֿאַרקערט, פֿון דעם וואָס דו וועסט דיך אַזוי מתגבר זיין, פֿון דעם וואָס דו האָסט 'אינזין' [שלא ליקח המתנה, כדי שתוכל ללחום עוד נגדי בעתיד], וועל איך נאָך שטאַרקער ווערן. און דעם וועט ברענגען דעם כח און דאָס חיות 'בְּזֶה וּבְכָא'^{מג} [וכמו שנרמז גם כן בפסוק וכי יש לי כל, שטועם מעין "עולם הבא", וכדלעיל]. [ועל כן לא תרוויח כלום בסיורבך ליקח, ולכן קח נא אֶת בְּרִכְתִּי אֲשֶׁר הִבָּאת לְךָ כִּי חֲנִי אֶלְקִים וְכִי יֵשׁ לִי כָל", וכפי דרשת הגמרא וכאמור, כי ממילא לא תצליח ללחום נגדי, ועל כן טוב יותר שעכ"פ נחיה בשלום ובהכנעה לפניך].

^{מא} יש לפרש דהכונה שהוא השטן הוא היצר הרע הוא שרו של עשו (כמו שפירש רבינו בס"א ויצא תשכ"ח, אות נו ובהערה לב). ויותר נראה לפרש הכוונה כדמשמע מלשון להלך, שאותו יצה"ר שמסיתו לצרכי עולם הזה, הוא המסיתו שלא ליתן לצרכי עזה"ב.

^{מב} ואל תחשוב שע"י שיתרבה הוני יתגבר עלי היצר הרע של תאוות הממון, כמו שבדרך כלל נסיון העושר גדול מאוד, ואינו מניח ליתן על דברים טובים כצדקה ותמיכת התורה. על כן אמר לו יעקב וְכִי יֵשׁ לִי כָל, היצר הרע אינו שולט עלי, וכל ממוני נכסי אני משתמש בהם רק לצורכי עולם הבא, ואם תחשוב מחשבות שלא ליקח המתנה כדי שיתגבר יצרי עלי, תדע כי אדרבה עי"ז אתפצל מהפכי ואתגבר עוד יותר נגד יצרי. (דברי יואל).

^{מג} פירוש: בעולם 'הזה' ובעולם 'הבא'.

נד

תוכן הדברים לענייננו:

תוכן דערפון, דאָס איז די בחינה, דאָס איז דער תכלית [להיות בגלות בהכנעה, זולת בנוגע לשמירת התורה].

מ'וואָרט מיר [ביז] דער אייבירשטער וועט העלפן אידן וועלן געהאַלפן ווערן, דער אייבירשטער וועט העלפן, דעמאָלטס וועלן די אידן דאָך קומען ברום המעלה. [נאָר] אויף ביז דערוויל, מ'איז אין גלות, דאָרף מען לעבן מיט "הכנעה", 'ביז' ס'קומט צו דער "נקודה" אַז ס'רירט אָן, אַז ס'רירט אָן אין "תורה ומצות" ברויך מען זיין [פעסט], דאָרף מען זיין "שטאַרק", כַּגְבָּהּ [אַרְזִים גְּבֹהִים] (עמוס ב, ט), כַּאֲרִיז [פִּלְכָנוּן יִשְׁגָּה] (תהלים צב, יג), מ'דאָרף זיך האַלטן "פעסט", מיט דעם כח קאָן מען זיך דערהאַלטן [ביי אידישקייט].

און דער בורא כל עולמים העלפט, ווי מער מ'איז זיך מתגבר [שמרבים קישויים ומניעות נגד כח הקדושה] דאָרף דער כח הקדושה מער נתגבר ווערן, ברויך מען זיך 'פעסטער האַלטן' אין קיום התורה והמצות, און אין אַלעמען. מ'דאָרף צו וויסן, דער אייבירשטער העלפט וְכִי יֵשׁ לִי כֹל, מ'זאָל זוכה זיין בְּזֶה וּבְכָא" (כדלעיל אות לח), מ'זאָל קאָנען 'אויפהאַלטן' די אַלע "כוחות הקדושה", די אַלע "הרבצת תורה ויראה".

נה

ברכת הקודש

דער בורא כל עולמים זאָל העלפן די אַלע אידן וואָס זיי 'העלפן מיט', וואָס זיי 'שטייערן מיט', פאַר אַ כח התורה והמצות. [ועי"ז] וְכִי יֵשׁ לִי "כל" האָט מען, פאַר 'דעם' קומט עס צוריק "בְּזֶה וּבְכָא", פאַר יעדן איד. דער בורא כל עולמים זאָל טאַקע העלפן, אידן זאָלן קאָנען אויפהאַלטן [כחות הקדושה] מתוך נחת, מיט הרחבת הדעת, בלי צרה וצוקה. ביז מ'וועל מיר במהרה זוכה זיין צו די ישועה שלימה בהתגלות כבוד שמים עלינו, במהרה בימינו אמן.

